

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

RAPPORT

ISSN 1400-0792

Nr 2004:4

FRIGÖRELSE PÅ EGNA VILLKOR

Kartläggning av flickor och unga kvinnor som riskerar
att utsättas för hedersrelaterat våld

Frigörelse på egna villkor

- **Kartläggning av flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld**

Länsstyrelsen i Södermanlands län, rapport nr 2004:4

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Södermanlands län har enligt regeringens beslut den 18 juni 2003 genomfört en kartläggning av behovet av skyddat boende och andra insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld och begränsningar i handlings- och frihetsutrymme. Kartläggningen ingår som ett första steg i regeringens flerårsåtgärder och fanns med i 2003 års vårproposition. Efter riksdagsbeslut i december 2003 disponerar regeringen ytterligare 100 miljoner kronor åren 2004 – 2006 för fortsatta insatser för skyddat boende m.m. för ungdomar som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld.

Kartläggningsuppdraget har genomförts under hösten och vintern 2003/04. Enkäter har sänts ut till socialtjänsten i länets nio kommuner, socialjourer, ungdomsmottagningar, högstadies- och gymnasieskolor, kvinnojourer, polismyndigheten, samverkansorgan mot kvinnovåld, kommunala tjejevksamheter samt kvinnonätverk i länet. Intervjuer har genomförts med två kvinnonätverk samt en djupintervju med en ung kvinna med egna erfarenheter från en patriarkalisk familjestruktur.

Resultat

Kartläggningen visar entydigt att hedersrelaterat hot och våld mot flickor och unga kvinnor är omfattande i länet. Socialtjänst, skola, polis, ungdomsmottagningar samt kvinnojourer och andra som svarat på länsstyrelsens enkät hade under 2002 kontakt med ca 200 flickor och unga kvinnor i länet i åldrarna 12 – 35 år, som på något sätt omfattas av denna problematik. Påpekas bör att regeringens uppdrag varit allmänt utformat och att någon entydig definition av målgruppen inte angetts.

Länsstyrelsen konstaterar att ett stort antal flickor och unga kvinnor som lever i patriarkala miljöer i länet har behov av skyddat boende och andra insatser. Skyddat boende kan vara en utväg för de mest utsatta flickorna i en akut situation där det finns en allvarlig hotbild. De flickor som får sin frihet eller sitt handlingsutrymme starkt begränsat kan behöva annat stöd. Av enkätsvaren framgår tydligt att utbildning och opinionsbildning kring kvinnofridsfrågor är insatsområden som är mycket angelägna. Personer som möter dessa flickor i sitt yrke behöver ökade kunskaper och mer resurser för att kunna hjälpa dem och deras familjer på bästa sätt. Det gäller t.ex. socialarbetare, lärare och poliser. Synpunkter på värdet av utbyggd samverkan mellan myndigheter och ideellt arbetande organisationer återkommer också i flertalet enkätsvar.

Analys

Sverige framställs i olika sammanhang som ett av världens mest jämställda länder. Trots detta utsätts tiotusentals kvinnor varje år för hot och våld i nära relationer. Mäns våld mot kvinnor är det yttersta uttrycket för den obalans som råder i maktförhållandet mellan kvinnor och män. Mäns kränkningar av kvinnofriden är ett av de allvarligaste hindren för ett jämställt och demokratiskt samhälle.

Hedersrelaterat våld följer samma mönster som våld mot kvinnor generellt men det finns också skillnader som bidrar till en större utsatthet för de unga kvinnorna. Den egna familjen och släkten har hög social kontroll och ställer extrema krav på lydnad och underordning på

flickan. Samtidigt finns det ofta ett tyst eller uttalat medgivande från omgivningen som rättfärdigar våldet.

Enligt uppgifter, som framkommit i kartläggningen, ser det ut som om utsatta flickor i större utsträckning söker stöd och råd hos ideella organisationer och verksamheter som inte har myndighetsutövning. Mer sällan kontaktas socialtjänsten. Flickorna är rädda för att myndigheterna ska ta kontakt med föräldrarna vilket kan leda till att flickornas situation förvärras ytterligare.

I starkt patriarkala familjestrukturer förväntas flickorna underordna sig familjens normer och regler oavsett flickorna är myndiga eller inte och så länge flickorna är ogifta och bor hemma. Dessa flickor har mycket små möjligheter att påverka sin livssituation och har inte rätt till fria individuella val vad gäller sexualitet, val av partner, äktenskap och utbildning.

För att kunna förändra destruktiva värderingar och attityder i patriarkala familjestrukturer och förhindra att hedersrelaterat våld vidmakthålls, krävs ett förebyggande arbete på olika nivåer i samhället med ett gemensamt ansvar och en utvecklad samverkan. Det är länsstyrelsens förhoppning att kartläggningen ska bli utgångspunkt för ett fortsatt arbete mot hedersrelaterat hot och våld.

Förslag på åtgärder

Skyddat boende

En majoritet av de tillfrågade myndigheter och organisationer anser att ett skyddat boende bör erbjudas som en utväg för de mest utsatta flickorna i en akut situation där det finns en allvarlig hotbild. Det är ofta nödvändigt med byte av bostadsort och ett starkt skydd, varför ett nationellt samarbete och utbyte bör utvecklas mellan länen.

Skyddat boende är en tillfällig lösning. Resurser bör även satsas på en långsiktig planering av flickans livssituation. Det bör undersökas om en återförening med flickans familj är möjlig. I annat fall erbjuds flickan eget boende samt stöd i form av exempelvis kontaktperson.

Beroende på flickans ålder bör givetvis även familjehemsplacering övervägas.

Utbildning

- Grundutbildningen för socionomer, poliser, lärare m.fl. bör ha ett obligatoriskt utbildningsinslag där syftet är att utöka kunskap/förståelse för människor med annan kulturell bakgrund, deras livsbetingelser och familjesystem.
- Utöver utbildning på basplanet föreslås en rad insatser för kompetensutveckling kring kultur- och integrationsfrågor. Utbildningen bör leda fram till handlingsplaner och policydokument inom berörda myndigheter. Att ta tillvara engagemanget inom ideella organisationer, använda befintlig kompetens och allmänt förbättra den samverkan som krävs i frågan.
- För att höja den nationella kunskapsnivån är det angeläget att initiera forskning och metodutveckling inom området. Det är värdefullt att det sker ett utbyte av internationell forskning och metodutveckling.

Förebyggande arbete

- Myndigheterna har ett gemensamt ansvar att intensifiera och utöka resurserna i det förebyggande arbetet. Statliga medel bör avsättas till projekt som syftar till att arbeta med flickor i patriarkala familjer.
- En förstärkt samverkan mellan myndigheter är en viktig förutsättning för att kunna göra en hotbildsanalys, uppnå en helhetssyn samt erbjuda adekvata insatser för de utsatta flickorna.

- Opinionsbildande arbete bör drivas med bred inriktning. Tjej- och killverksamheter för ungdomar och målgruppen bör erbjudas mer aktivt av skolan i samverkan med socialtjänsten. En utökning av satsningarna på att stärka familjerna med invandrarbakgrund genom att erbjuda dem information om lagar, skyldigheter och rättigheter som individen har i det svenska samhället.
- Stärka föräldrarna i sin föräldraroll genom att erbjuda dem att delta i forum för tonårsföräldrar där de får utbyta tankar och funderingar kring barnuppfostran, ungdomskultur och generationskonflikter.
- Resurser och kunskaper bör uppvärderas i större utsträckning inom invandrarorganisationer och religiösa samfund. De bör ges större möjlighet att vara mer delaktiga och arbeta aktivt med jämställdhetsfrågor samt att förebygga och uppmärksamma hedersproblematiken. Samtidigt bör detta vara en förutsättning för att erhålla organisationsbidrag. Gruppverksamheter bör skapas i samverkan med andra myndigheter för män och unga pojkar med invandrar bakgrund. Syfte är att förändra destruktiva värderingar och attityder i patriarkala familjestrukturer.
- Utvidgade resurser för rättsväsendet att utreda misstänkta fall av hedersrelaterade brott.

Intresseorganisationer

- Kvinnojournerna ges mer ekonomiska och personella resurser för att förbättra sin verksamhet för unga utsatta kvinnor. Ett förstärkt samarbete mellan jourer och myndigheter är en viktig förutsättning samt att jourerna ges möjlighet till kompetensutveckling.
- Frivilliga organisationer är ett viktigt komplement till myndigheter, varför deras kunskaper/erfarenheter bör utnyttjas och värderas i en större utsträckning.

Lagstiftning

- Lagstiftningen bör ses över för att öka rättsäkerheten samt förbättra och underlätta myndigheters arbete när det gäller utsatta flickor med invandrarbakgrund. Förslagsvis bör socialtjänstens arbete med att omhänderta flickor med allvarlig hotbild underlättas i LVU lagstiftningen.
Vidare föreslås en översikt av lagen när det gäller medhjälp och anstiftan till brott när det gäller hedersrelaterat hot och våld samt tillämpningen av kvinnofridslagen för målgruppen.

Socialstyrelsen

- Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2002 "Flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar" bör förtydligas så att icke myndiga flickor kan erbjudas stödsamtal och rådgivning utan föräldrarnas vetskap.
- Socialstyrelsens rekommendation om att i första hand placera utsatta flickor i ett släktinghem bör noga övervägas. Det kan finnas risk för att förtrycket och den starka sociala kontrollen från flickans familj fortsätter vid en placering i släktinghem.
- För att möjliggöra utvärdering av socialtjänstens eget arbete med målgruppen samt underlätta utvecklingsarbetet och forskningen av målgruppen, föreslås att målgruppen registreras hos socialtjänsten som ger statistiskt tillförlitlighet.
- Socialstyrelsen bör även medverka till att socialtjänstlagen tillämpas så att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan få stöd och hjälp att förändra sin situation.

Förord

Länsstyrelsen i Södermanlands län har enligt regeringens beslut den 18 juni 2003 genomfört en kartläggning av behovet av skyddat boende och andra insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld och begränsningar i handlings- och frihetsutrymmet. Kartläggningen ingår som ett första steg i regeringens flerårssatsning och fanns med i 2003 års vårproposition.

Under år 2002 har cirka 200 flickor och unga kvinnor i Södermanland sökt samhällets stöd på grund av att de varit utsatta för hot eller våld av någon i familjen. Flickorna lever i familjer där patriarkala familjemönster råder. Det visar enkäter som länsstyrelsen i Södermanland riktat till myndigheter och frivilligorganisationer.

Gamla traditioner där den egna familjen och släkten har en hög social kontroll och där extrema krav på lydnad och underordning lever vidare. Bryter man mot reglerna förlorar familjen sin heder. Hedersbegreppet har en nära relation med flickors och unga kvinnors sexualitet och mannens förmåga att effektivt kunna kontrollera denna. Men när traditionerna leder till hot och våld och till övergrepp innebär det ett brott mot gällande lagar och regler. För att kunna ge de hotade flickorna och unga kvinnorna det skydd och stöd de är i behov av krävs att sociala myndigheter, skola och rättsvårdande instanser i samhället får bättre kunskaper.

Vår bild av situationen i länet är att behov finns av ett skyddat boende för de mest utsatta flickorna i en akut situation där det finns en allvarlig hotbild. Detta boende bör helst ordnas på avstånd från föräldrar och övrig släkt vilket förutsätter nationell samverkan. I det förebyggande arbetet har myndigheter ett gemensamt ansvar att samverka för att intensifiera och utöka resurserna. Ett bättre mottagande av invandrade familjer och snabb integration med hjälp av arbetsmarknadsåtgärder är ett sätt att underlätta integration. Att bli delaktig i samhället kan hjälpa till att bryta gamla traditioner och familjemönster. För det fortsatta arbetet är det viktigt att använda den kunskap och de erfarenheter som finns i invandrarföreningar, kvinnojourer och andra nätverk som arbetar för kvinnofrid.

Det är länsstyrelsens förhoppning att kartläggningen ska bli utgångspunkt för ett fortsatt arbete där kunskap om olika synsätt och värderingar på sikt ska leda till attitydförändringar som gör det möjligt för flickorna att själva välja hur de vill forma sin framtid.

Bo Holmberg
Landshövding

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning

Förord

1. INLEDNING	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställning	1
1.3 Metod	2
1.4 Avgränsning	2
2. HEDERSRELATERAT VÅLD	3
2.1 Patriarkalisk struktur	3
2.2 Hedersbegreppet	3
2.3 Kvinnofrid	4
2.4 Sociokulturell kunskap	4
3. RESULTATREDOVISNING	5
3.1 Inledning	5
3.2 Svar från socialtjänsten	5
3.3 Svar från skolornas elevvård	7
3.4 Svar från polismyndigheten	10
3.5 Svar från ungdomsmottagningar	12
3.6 Svar från Isabell och Amanda verksamheten	14
3.7 Svar från STOPP verksamheten	16
3.8 Svar från kvinnojourer	17
3.9 Svar från Anonyma Nätverket och KICK	18
4. INTERVJU	21
5. FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER	23
5.1 Skyddat boende	23
5.2 Övriga insatser	23
6. AVSLUTNING OCH ANALYS	26

Källförteckning

Bilagor:

Bilaga 1: Regeringsuppdrag till Länsstyrelsen

Bilaga 2: Enkätformulär

Bilaga 3: Stapeldiagram över antalet flickor

Bilaga 4: Stapeldiagram antalet flickor under resp. över 18 år

Bilaga 5: Adresslista

Bilaga 6: Lagtexter: SoL, LVU, Sekretesslagen

1. INLEDNING

Sverige framställs i olika sammanhang som ett av världens mest jämställda länder. Trots detta utsätts tiotusentals kvinnor varje år för hot och våld i nära relationer. Mäns våld mot kvinnor är det yttersta uttrycket för den obalans som råder i maktförhållandet mellan kvinnor och män. Mäns kränkningar av kvinnofriden är ett av de allvarligaste hindren för ett jämställt och demokratiskt samhälle.

Under 2000 inrättade regeringen ett Nationellt Råd för Kvinnofrid. Under tre års tid har rådet utgjort regeringens rådgivande organ för frågor som rör våld mot kvinnor. Rådet har också fungerat som ett forum för erfarenhets- och idéutbyte mellan regeringen och företrädare för organisationer och forskare som är engagerade i frågor som rör våld mot kvinnor.

Slutrapporten "Råd för Kvinnofrid till regeringen" från Nationellt Råd för Kvinnofrid lämnades till regeringen den 13 juni 2003. Rådet anser att de allvarligaste hindren för kvinnofridsarbetet är bristen på jämställdhet, mäns bristande ansvar, dåligt bemötande, bristande kunskap, bristande rättssäkerhet samt trivialisering på myndighetsnivå.

Några av de områden som uppmärksammas av rådet är våld mot kvinnor och flickor med utländsk bakgrund samt hedersrelaterat hot och våld. Rådet anser att kunskaperna om hedersrelaterat hot och våld måste öka i samhället och att de unga kvinnorna ska behandlas likvärdigt och ges rätt till skydd. (Nationellt Råd för Kvinnofrid 2003)

1.1 Bakgrund

Under år 2002 fick länsstyrelserna i de tre storstadslänen Stockholm, Västra Götaland och Skåne regeringens uppdrag att kartlägga behoven av skyddat boende för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Kartläggningarna visade att flera hundra flickor och unga kvinnor sökt myndigheternas skydd de senaste åren. Det framgår att det finns ett behov av skyddat boende för målgruppen, utbildning av personal som kommer i kontakt med flickorna och att insatser från olika myndigheter måste samordnas.

I vårpropositionen 2003 avsatte regeringen 20 miljoner kronor för andra halvåret 2003 för att stimulera bl.a. inrättandet av skyddat boende för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.

Länsstyrelserna i de tre storstadslänen fick ytterligare medel för att i samarbete med Socialstyrelsen, kommuner och andra berörda myndigheter utveckla skyddat boende. Övriga arton länsstyrelser fick i uppdrag att kartlägga och analysera behovet av skyddat boende och andra insatser i sina respektive län. Länsstyrelserna ska senast 31 mars 2004 avlägga en gemensam rapport till regeringen och även redovisa hur det fortsatta arbetet bör bedrivas. Regeringen föreslog i den budget som överlämnades till riksdagen i september 2003 att ytterligare 100 miljoner ska avsättas åren 2004 - 2006 för fortsatta insatser för skyddat boende m.m. för ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Regeringen kommer i vårpropositionen 2004, med länsstyrelsernas rapport som underlag, besluta hur de nu föreslagna 100 miljonerna ska användas.

1.2 Syfte och frågeställningar

Länsstyrelsen i Södermanlands län har fått regeringens uppdrag att kartlägga behoven av skyddat boende och andra insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld. Syftet med kartläggningen är också att medverka till att förmedla kunskap om hedersproblematiken till berörda myndigheter, organisationer och övriga intressenter i länet. Ett annat syfte är få till stånd samverkan och erfarenhetsutbyte med övriga länsstyrelser.

Kartläggningen har utgått från följande frågeställning:

- Finns det behov av skyddat boende och andra insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld i länet?

1.3 Metod

Inledningsvis har de tre storstadslänens rapporter studerades särskilt. Rapporterna har bidragit till ökad kunskap kring ämnet samt till utformningen av Södermanlands länsstyrelsens rapport. I kunskapsinhämtningen har ingått att delta i två konferenser som anordnades av Länsstyrelsen i Stockholms län för samtliga projektgrupper. Under arbetets gång har projektledningen i Södermanlands län träffats regelbundet samt haft ett möte med referensgruppen Samling Sörmland för kvinnofrid.

Kartläggningen är både kvalitativ och kvantitativ då den baserar sig på intervjuer och enkäter. Enkäter har skickats ut till myndigheter och ideella organisationer som i sitt arbete kommer i kontakt med flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld samt blir begränsade i sitt handlings- och frihetsutrymme.

Samtliga uppgiftslämnare har kontaktats per telefon för att besvara eventuella frågor och funderingar som uppstått i samband med besvarandet av enkäten eller för att komplettera/klargöra en del enkätsvar.

Enkäten har innehållit både styrda och öppna frågor där uppgiftslämnarna uppskattningsvis redogör för hur många utsatta flickor som de har kommit i kontakt med under 2002 samt en uppskattning av ett eventuellt mörkertal. Andra frågeställningar har handlat om vilka insatser som i dagsläget erbjuds dessa flickor och deras familjer, vilka insatser som saknas samt de tillfrågades uppfattning av behovet av skyddat boende i länet.

Under kartläggningens gång blev det möjligt att intervjua två kvinnonätverk. Intervjuerna gjordes i syfte att komplettera kvinnonätverkens enkätsvar samt att i större utsträckning ta del av deras erfarenheter. Vidare har en intervju genomförts med en ung kvinna som har egna erfarenheter av den patriarkaliska familjestrukturen. Underlaget till rapporten är baserat på enkätsvar, intervjuer samt information från den relativt begränsade omfattningen av litteratur, artiklar och rapporter. Ersta Sköndals Högskola har konstaterat betydande svårigheter att hitta dokumenterad kunskap och forskning i ämnet. (KSL 2003)

Kartläggningen avser inte att vara vetenskapligt grundad och statistiskt tillförlitlig på grund av projektets korta tidsram och avsaknaden av direktiv avseende metod och frågeställningar. Statistiken är osäker då vi inte vet om samma flicka förekommer flera gånger i statistiken från olika myndigheter och organisationer. Det har varit svårt att få fram exakt statistik från en del myndigheter, då målgruppen inte registreras som en särskild grupp samt att ideella organisationer inte för någon dokumentation. Kartläggningen ger dock en bild av läget i länet som vi kan dra vissa slutsatser av. För att genomföra en statistisk tillförlitlig och generaliserbar kartläggning krävs ett större och mer noggrant genomarbetat empiriskt material.

1.4 Avgränsning

På grund av projektets korta tidsram avgränsades kartläggningen till att innefatta ett begränsat antal myndigheter/organisationer samt intervjupersoner. Urvalet har baserats på länsstyrelsens uppfattning om vilka myndigheter/organisationer som kan ha flest kontakter med målgruppen. Den korta tidsramen har bidragit till att det inte var möjligt att genomföra djupintervjuer eller hearings med uppgiftslämnarna för att bredda och fördjupa kartläggningen.

2. HEDERSRELATERAT VÅLD

Länsstyrelsen i Södermanlands läns uppmärksammar i denna rapport flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld. Det finns flera olika perspektiv och förklaringsmodeller till att det hedersrelaterade våldet och hotet uppstår och vidmakthålls. Länsstyrelsen kommer att återge några förklaringsmodeller utan att göra anspråk på att någon av dem har tolkningsföreträde.

2.1 Patriarkalisk struktur

Riyadh Al-Baldawi, fil.dr i medicin, psykiater, anser att den patriarkaliska familjestrukturen kan illustreras i form av en pyramid där fadern i familjen står högst upp. Fadern är familjens överhuvud och har det ekonomiska och sociala ansvaret för familjen. I kontakterna utåt representerar han familjen. I familjestrukturen ingår även far- och morföräldrarna som har en högre status i familjehierarkin än vad modern och barnen har. Modern fungerar som en länk till barnen i förmedlingen av makten från fadern och de äldre släktingarna. Desto äldre kvinnan blir desto mer makt och status får hon i familjen. Barnen står längst ner i pyramiden. Pojkarna har högre rang än flickorna i familjen. Pojkarna tränas tidigt till att ta på sig rollen att vara familjens överhuvud. Pojkarna har mer makt än flickorna i familjen, och flickorna måste anpassa sig efter den rådande maktordningen. (Al-Baldawi R, 1998)

2.2 Hedersbegreppet

Begreppet heder har en nära relation med kvinnans sexualitet och mannens förmåga att ha kontroll över den, anser Tahire Kocturk-Runefors. Det är mannens uppgift att bestämma över och reglera kvinnans sexualitet. Kvinnans sexuella beteende är föremål för sträng övervakning. En hederlig man är ärlig, arbetar hårt, försörjer sin familj och beskyddar hustrun, kvinnliga släktingar och barn. En hustru hjälper sin make att bevara hans goda rykte genom att underordna sig mannen, visa pliktkänsla och uppträda anständigt. Om en kvinna uppträder oanständigt och hennes kyskhets blir ifrågasatt av omgivningen, förlorar hela familjen sin heder. (Kocturk-Runefors, T, 1991)

Hedersmord förekommer bland människor med olika trosuppfattningar, det finns bland kristna, muslimer, hinduer och buddhister samt icke troende människor enligt Unni Wikan, norsk professor i socialantropologi. Det handlar mer om tradition än om religion.

Hedersmord sanktioneras inte i Koranen. Hedersbegreppet förekommer främst i länder med en traditionell patriarkalisk familjestruktur. (Wikan, 2004)

Den främsta spridningen finns i hela Mellanöstern, Afghanistan, Pakistan, Indien och Bangladesh, men det förekommer även i Asien, Afrika samt Sydamerika. (Hedersbrott, 2003) Wikan utgår från antropologen Frank Henderson Stewarts banbrytande verk "Honor" (1994) när hon försöker definiera hedersbegreppet. I många icke-västliga samhällen idag är hederskoden en uppsättning regler som bestämmer vad som tillför eller inte tillför heder. I förhållande till dessa regler kan heder vinnas och den kan också förloras. Bryter man mot reglerna och dess grundvärderingar, förlorar man sin heder. Om en person förlorar sin heder, dras även andra i familjen/slakten med, eftersom hedern är kollektiv.

Samhället eller hedersgruppen är människor som följer samma hederskod och som därigenom respekterar varandra. En man som förvaltar sin heder enligt de rådande reglerna har rätt att få respekt från det omgivande samhället. Det är också väsentligt hur omgivningen uppfattar och bedömer en familj och dess heder. Om familjen inte följer de givna reglerna leder det till dåligt rykte som kan ödelägga en familjs heder och ära. Det är därför viktigt att värna om familjens privatliv och inte lämna ut den offentligt.

Män har heder och kvinnor har skam i kroppen. Om en kvinna bryter mot hederskoden och uppträder skamlöst, bringas hela familjen i vanära. Vanäran blir en realitet först när den blir offentlig. Vanhedern ligger inte i handlingen, den ligger i omgivningens reaktion. Wikan framhåller att det inte räcker med att vanäran blir offentlig. Omgivningen kräver en upprättelse av hedern genom att bruka våld mot kvinnor. "Omgivningens reaktioner får män i familjen att konfronteras med sin svaghet och i och med detta provoceras." (Wikan, 2004)

2.3 Kvinnofrid

Nationellt Råd för Kvinnofrid anser i sin slutrapport att syftet med hedersrelaterat våld och hot är att värna en inom gruppen sanktionerad maktordning där kvinnor och flickor inte anses ha rätt till fria individuella val vad gäller sexualitet, val av partner, äktenskap m.m. Hedersrelaterat våld följer samma mönster som våld mot kvinnor generellt men det finns också skillnader som leder till en större utsatthet för de unga kvinnorna. Den egna familjen och släkten har en hög social kontroll och ställer extrema krav på lydnad och underordning på flickan. Samtidigt finns det ofta ett tyst eller uttalat medgivande från nätverket som rättfärdigar våldet och hoten.

Andra skillnader är det sociala sammanhang som den unga kvinnan befinner sig i. Risken för att utsättas för våld och hot ökar vid bristande kunskaper i svenska språket, social isolering, arbetslöshet samt ekonomiskt oberoende. Samtidigt som det gör det svårare för kvinna att förändra sin situation. Den etniska, religiösa och kulturella bakgrunden utgör i sig ingen riskfaktor för hot och våld i nära relationer. (Råd för Kvinnofrid till regeringen, 2003)

2.4 Sociokulturell kunskap

Masoud Kamali, professor i sociologi och lektor i socialt arbete, hävdar att mordet på Fadime Sahindal kunde ha förebyggts och många andra fall undvikits om socialtjänstens traditionella och kulturessentialistiska sätt förändras och man istället börjar utreda dessa gruppers livsbetingelser i Sverige. Kamali anser att vi måste öka vår kunskap och förståelse för olika invandrargruppers livsbetingelser i Sverige och deras sociokulturella bakgrund.

Det finns några faktorer som påverkar hur pass väl invandrargrupper assimileras. Immigranter som kommer från relativt moderna och urbana områden har bättre chanser att komma in i det svenska samhället, än de immigranter som kommer från avlägsna bysamhällen. Faktorer som högre utbildningsnivå och erfarenhet av likartade arbetsuppgifter underlättar också. En annan faktor är vistelsetiden i Sverige. De som under en längre tid vistats i Sverige och ordnat arbete, bostad, breddat sitt nätverk och ökat sina kontakter med det civila majoritetssamhället och andra invandrargrupper har bättre chanser att lyckas. Sociala relationer som är öppna och utåtvända är en annan viktig faktor. Motsatsen är en segregerad livsstil med en inåtvänd social relation med egen släkt eller egna gruppen. Vissa etniska grupper som är hotade i sina gamla hemländer har ett starkt behov av att bevara sin etniska identitet. Detta bidrar till att en del av dessa grupper, skapar gränsbevarande handlingsmönster gentemot andra invandrargrupper och också gentemot majoritetssamhället. Kamali anser att en ökad sociokulturell kunskap skapar bättre förutsättningar för politiker, tjänstemän och i synnerhet socialarbetare i det sociala arbetet med invandrargrupper. (Socionomen 3, 2002)

3. RESULTATREDOVISNING

3.1 Inledning

Länsstyrelsen i Södermanlands län har skickat ut enkäter till samtliga socialtjänster, socialjourer, ungdomsmottagningar, högstadie- och gymnasieskolor, kvinnojourer, Nyckelfrid, Frida och polismyndigheten i länet. Dessutom har enkäten skickats ut till Isabell-Amanda- och STOP verksamheten inom Arbetsmarknad och familjeomsorgen i Eskilstuna kommun. Enkäter har skickats ut till följande kommuner i länet: Eskilstuna, Torshälla stadsförvaltning, Flen, Gnesta, Katrineholm, Nyköping, Oxelösund, Strängnäs, Trosa och Vingåker.

Vidare har två ideella kvinnonätverk/föreningar svarat på enkäten och blivit intervjuade. Det har även genomförts en djupintervju med en ung flicka som sökt samhällets stöd som har egna erfarenhet från en patriarkalisk familjestruktur.

Syftet med kartläggningen är att belysa behovet av skyddat boende och andra insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hot och tvång eller hot om våld samt begränsningar av flickornas handlings- och frihetsutrymme.

Länsstyrelsen har fått positiv respons på enkätundersökningen. Hedersrelaterat våld är en angelägen fråga för de flesta myndigheter och ideella organisationer.

Länsstyrelsen har sammanlagt skickat ut 76 enkäter och erhållit 53 svar. Svarefrekvensen är 71 %. En del verksamheter/myndigheter har inte besvarat enkäten eller angett att de inte har kommit i kontakt med målgruppen under år 2002. I samtal med några tjänstemän framkom att det råder brist på erfarenheter och kunskaper kring utsatta flickors situation. Totalt handlar det om cirka 200 flickor och unga kvinnor i åldrarna 12 – 35 år i länet som på något sätt omfattas av denna problematik.

I resultatredovisningarna finns antalet flickor och unga kvinnor som respektive organisationer och myndigheter har kommit i kontakt med. Däremot har länsstyrelsen valt att inte redovisa varje kommun för sig av sekretesskäl. Enkätsvaren från myndigheter och ideella organisationer kommer att sammanställas och redovisas under separata rubriker. Intervjun av den unga flickan presenteras i slutet av resultatredovisningen. Därefter lämnas förslag på åtgärder. Kartläggningen analyseras utifrån frågeställningarna och utifrån de kunskaper som framkommit genom kartläggningen.

3.2 Svar från socialtjänsten

Sammanlagt har 8 socialtjänster av 10 tillfrågade besvarat enkätfrågorna.

Antal flickor som socialtjänsten har kommit i kontakt med

Under år 2002 har socialtjänsterna i länet kommit i kontakt med sammanlagt 11 flickor som riskerar att utsättas för hot och tvång eller hot om våld samt begränsning av flickornas handlings- och frihetsutrymme av deras familjer eller/och släktingar.

Sammanlagt har fyra av länets socialtjänster kommit i kontakt med målgruppen.

Utredningar enligt socialtjänstlagen (SoL) samt omhändertagande enligt lagen om vård av unga (LVU)

Socialtjänsten har sammanlagt inlett utredningar enligt Socialtjänstlagen i nio fall under 2002. Fyra av dessa fall har resulterat i ett omedelbart omhändertagande enligt Lagen om vård av unga och ett fall har utmynnats i ansökan om vård enligt LVU.

I andra fall har socialtjänsten gjort en förhandsbedömning och valt att inte öppna utredning enligt SoL. Flickorna har istället erbjudits stödsamtal.

Flickornas ålder

De flickor som socialtjänsten har varit i kontakt med är i åldrarna 12-24 år. Nio flickor är under arton år och två är över arton år.

Totalt sju flickor har haft en pågående kontakt med elevvårdsteam på sin skola och i två fall anger socialtjänsten att de inte har information avseende kontakten.

Hur har socialtjänsten fått kännedom om flickornas situation

I de flesta fall har antingen skolpersonal gjort anmälningar eller flickorna själva vänt sig direkt till socialtjänsten för att få råd och stöd. I ett fall har kontakt skett via kvinnojouren MOA.

En familj har varit orolig för två flickor vilket utmynnade i anmälan till socialtjänsten.

Mörkertal, dolt behov av stöd och insatser

Många tjänstemän tror att det förekommer dolt behov och mörkertal, oklart i vilken omfattning, men få fall blir kända. Det framförs att en del kuratorer vänder sig till socialtjänsten för konsultation, då de är bekymrade för elever på deras skola. En socialtjänst uppger att de har haft kontakt med två flickor som var i behov av råd och stödsamtal.

Aktuella insatser och åtgärder

Antalet flickor som har tagit del av socialtjänstens insatser är ganska jämt fördelat över Eskilstuna, Katrineholm och Flens kommun.

Vid akuta hot- och våldssituationer sker en rad olika insatser beroende på behovet och situationen. Insatserna består av omedelbart omhändertagande, jourplacering, familjehem placering, skyddat boende samt stödsamtal hos socialsekreterare och/eller BUP. I ett fall avstod socialtjänsten från att placera en flicka och genomförde istället både oanmälda och anmälda hembesök via fält- och jourverksamhet.

Samarbete/samråd med polis och åklagare är värdefullt för att bland annat kunna bedöma utsatta flickors skyddsbehov.

Socialsekreterare erbjuder föräldrastöd och uppföljningssamtal. En del föräldrar ställer sig positiva till det medan andra föräldrar inte är intresserade av kontakten. I ett fall framförde en pappa att han inte ville diskutera familjens angelägenheter med utomstående.

I ett annat fall gjorde socialtjänsten en polisanmälan, då en flicka blev misshandlad av sin mamma.

I det mer långsiktiga stödarbetet är samverkan med olika myndigheter och verksamheter viktigt. Det sker samarbete mellan skola, polis, BUP, kvinnojouren, unga brottsoffer, Isabell, fältgruppen, vuxenpsykiatri och familjeteam.

Vidare har olika typer av familjearbete varit effektiva såsom medling mellan flickan och någon från hennes familj/släkt, nätverksträffar med familjen/slakten samt psykologhjälp för flickan och hennes familj. En socialtjänst har anlitat en sakkunnig som besitter kulturkompetens. För ett långsiktigt arbete i familjen har även hemterapeuter tillsatts.

Förebyggande arbete är ytterst viktigt och det behövs fler resurser för detta ändamål. Det betonas vikten av ett bättre mottagande av invandrade familjer, då varje familj får en svensk stödfamilj samt att familjen kommer in i det svenska samhället med hjälp av arbetsmarknads åtgärder.

Socialtjänsten anser att samarbete är en av grundstenarna för ett kvalificerat insatsarbete och efterlyser institutioner som har kunskap om problematiken.

Styrkor och möjligheter

Socialtjänstens styrkor och möjligheter ligger i att de kan agera snabbt exempelvis jourplacering och jourverksamhet samt ett bra samarbete med polis, skolor, BUP och kvinnojourer. Socialtjänsten har också myndighetsutövning.

Vidare sker ett aktivt samarbete i en rad olika projekt som arbetar med att öka förståelse för olika kulturer, främja integration samt skapa forum för dialog mellan föräldrar och ungdomar. Ungdomar erbjuds att delta i kill- och tjejgrupper, där de får möjlighet att samtala om attityder och värderingar.

Föräldrar bemöts som föräldrar och inte bara utifrån misstänkt hedersproblematik.

En socialtjänst har anlitat Orienthälsan som handleder personal och även behandlar familjer samt anställt personal med kulturkompetens som erbjuder familjerna psykologhjälp.

En annan socialtjänst uppger att de har en heltidsanställd som arbetar med kvinnofridsfrågor.

Utvecklings- och utbildningsbehov

Flera socialsekreterare understryker behovet av kompetensutveckling i syfte att göra en bättre riskbedömning, få insikt och förståelse för kulturell bakgrund, familjesystem med patriarkala strukturer och begreppet heder.

Det finns en osäkerhet kring hur man ska tyda flickornas signaler, vilka konsekvenser en anmälan till socialtjänsten medför och/eller vad en placering av flickan skulle innebära för resten av familjen.

En socialtjänst framför att BUP behöver utbildning i ämnet för att öka förståelse för vad det innebär att vara flykting samt att inte bemöta invandrar familjer på samma sätt som de bemöter en svensk familj.

Synpunkter angående skyddat boende

En övervägande majoritet av de svarande socialtjänsterna är positiva till att skapa ett skyddat boende. Det är viktigt att boendet är bemannat dygnet runt, flickorna får skydd, psykologisk hjälp samt tillgång till personal med kulturkompetens.

Det behövs tydligare och enklare lagstiftning för att kunna flytta ut omyndiga flickor från hemmet mot föräldrarnas vilja.

En socialtjänst ifrågasätter behovet av ett särskilt skyddat boende men vill däremot skapa nätverk för ett bra omhändertagande och stöd från andra i liknande situation. Vid behov kan lagen om vård av unga tillämpas när det gäller omyndiga flickor

En annan socialtjänst menar att det är svårt att bedöma behovet av skyddat boende utifrån deras begränsade erfarenhet, men utifrån ett aktuellt ärende har man erfarit att vederbörande kvinna saknar all tilltro till att någon/något kan skydda henne.

Övriga synpunkter

Det är svårt att dra gränser mellan tonårsrevolt/frigörelseprocesser och hedersrelaterad familjekonflikt.

Socialtjänsten i Strängnäs kommun har bifogat sin handlingsplan för kvinnofrid (KF § 17, 2001-01-29, SN § 150, 2002-09-03) och Flens kommun en broschyr över Frida verksamheten.

En socialtjänst anser att i de aktuella ärenden som de har haft, har hedersproblematiken visat sig vara överdriven. Samtliga socialtjänster saknar handlingsplaner och policydokumentation när det gäller gruppen utsatta flickor.

3.3 Svar från skolornas elevvård

Sammanlagt 29 av 40 tillfrågade högstadie- och gymnasieskolor i Södermanlands län har inkommit med svar. Av 31 tillfrågade högstadieskolor besvarade 21 enkäten. Av 9 tillfrågade gymnasieskolor besvarade 7 enkäten.

Antal flickor som skolornas elevvård har kommit i kontakt med

Under 2002 har 27 utsatta flickor haft kontakt med elevvården inom länets högstadie- och gymnasieskolor. Två av högstadieskolorna i länet har haft kontakt med sammanlagt 4 flickor. Fem av gymnasieskolorna i länet har haft kontakt med sammanlagt 23 flickor. Resterande skolor i länet uppger att de har få eller inga invandrarelever eller att de inte uppmärksammat några utsatta flickor.

Flickornas ålder

De flickor som elevvården inom högstadie- och gymnasieskolorna har kommit i kontakt med är i åldrarna 13-17 år. 22 flickor är under 18 år och 5 flickor är över 18 år.

Hur elevvården fått kontakt med flickorna

Elevvården har fått kännedom om flickornas situation genom att flickorna oftast själva har sökt kontakt med skolkurator eller skolsköterska. I några enstaka fall har lärare tagit initiativ till att ta kontakt med elevvården.

Anmälan till socialtjänsten

I kontakten med de 27 utsatta flickorna under år 2002 har sammanlagt 12 anmälningar gjorts till socialtjänsten. Tre anmälningar gjordes av högstadieskolorna och nio anmälningar gjordes av gymnasieskolorna.

Förutom kontakten med skolans elevvård har 13 flickor redan haft en pågående kontakt med socialtjänsten. Den pågående kontakten med socialtjänsten är en orsak till att inte anmälningar gjordes i dessa fall samt att fem av flickorna var myndiga.

Mörkertal, dolt behov av stöd och insatser

De flesta skolor tror att det med stor sannolikhet finns ett relativt stort dolt behov av stöd och insatser till utsatta flickor som inte vågat eller hittat vägar att söka stöd hos elevvården. Även skolor som inte har haft någon kontakt med utsatta flickor, tror att det inom deras kommun kan finnas flickor i behov av stöd och skydd. En del av skolorna har svårt att ange omfattningen medan andra tror att det kan handla om 6 till 10 flickor per läsår. Det kan handla om flickor som inte söker hjälp då de inte tror att elevvården kan förändra deras situation, eller nyanlända som inte har tillräckliga språkkunskaper. En skolsköterska uppger att hon i efterhand har förstått att en flickas brännskador av hett vatten inte var en olyckshändelse, vilket lett till att hon numera frågar rakt på sak.

Några skolor har ingen uppfattning om mörkertal och tycker att det är svårt att dra gränser för vilka flickor som ska räknas till gruppen utsatta flickor. De uppger att det finns flickor med invandrarbakgrund som söker upp elevvården för huvudvärk, magont, sömnsvårigheter, studieproblem och psykisk ohälsa men som nödvändigtvis inte behöver betyda att de är utsatta på annat sätt. Några andra skolor tror att det även finns muslimska flickor som själva väljer att acceptera föräldrarnas vilja och av den anledningen inte söker stöd eller hjälp hos myndigheter.

Aktuella insatser och åtgärder

Vid akuta hot och våldssituationer sker anmälan till socialtjänst, kontakt med polisen och socialjouren. Elevvården samarbetar med den socialsekreterare som i vissa fall redan har en kontakt med den utsatta flickan och ibland även med hennes familj. Flickorna erbjuds samtalsstöd av skolkurator och där det krävs kontaktas läkare för bedömning av skadans omfattning och eventuellt rättsintyg. Ungdomsmottagningen, Vuxenpsykiatri och BUP är också viktiga samarbetspartner för skolorna.

Två gymnasieskolor och en grundskola uppger att de även samarbetar och rådgör med Rikskriminalpolisen när det gäller särskilt utsatta flickor. Samarbete med kvinnojouren vid akuta situationer framhålls som viktigt av några skolor. Elevvården lämnar ibland ut viktiga telefonnummer till flickor, som de kan ringa vid akuta situationer på kvällar och helger. När så är möjligt tar elevvården kontakt med flickans familj men uppger att det är socialtjänsten som bör "ta över". Samtliga skolor saknar handlingsplaner när det gäller denna grupp utsatta flickor.

Arbete på förebyggande nivå handlar om att grund- och gymnasieskolor arbetar med tjejgrupper tillsammans med "Isabell". Isabell är en verksamhet inom socialtjänstens ungdomsenhet som arbetar förebyggande bland flickor med invandrarbakgrund. Integrationsavdelningen i Eskilstuna bjuds in till skolorna för information och utbildning i integrationsfrågor. Inom ramen för samlevnadsundervisningen på gymnasienivå tas integrationsfrågor upp. Ett av skolans mål, att ha en bra kontakt med föräldrar, framhävs också som en viktig förebyggande insats.

Styrkor och möjligheter i det pågående arbetet

Flera av skolorna framhäver att det är en svår och komplex fråga att möta flickor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Det finns små möjligheter att förändra situationen på kort sikt, men att skolan är en naturlig mötesarena där förändringsprocesser kan vara möjliga att inleda. Skolans styrkor och möjligheter är:

- Skolan finns som ett naturligt inslag och mötesarena för både flickorna och deras föräldrar.
- Skolan arbetar för att få föräldrar mer delaktiga i elevers hela studiesituation.
- Skolan uppfattas inte som en myndighet av flickorna. Vid en utsatt situation kan skolan kännas som en trygghet. Skolan har stor erfarenhet och kunskap och märker tydligt när elevers skolprestation påverkas negativt. Elevvården lyssnar på flickorna och tar deras problem på allvar.
- På skolan finns möjlighet till samtal och kontinuerligt stöd både från lärare och elevvård.
- Flickorna kan få råd och stöd på ett naturligt sätt samt få kontakt med socialtjänstens ungdomsenhet i Eskilstuna.
- Stor kunskap och erfarenhet att möta elever och föräldrar från andra kulturer.

Utvecklings- och utbildningsbehov

Samtliga skolor uppger att de har ett stort behov av kompetensutveckling för att i sitt arbete kunna upptäcka flickornas utsatthet på ett tidigt stadium samt kunna arbeta mer förebyggande. Merparten av grundskolorna i länet har aldrig kommit i kontakt med problematiken. De uppger att kompetensutveckling är både värdefullt och nödvändigt för att få förståelse och uppmärksamma flickornas utsatthet.

Handlingsplaner saknas på samtliga skolor. Skolan efterlyser en utveckling av samarbetet med socialtjänsten. Handlingsplaner/rutiner för socialtjänsten bör utarbetas som är kända för elevvården och inte minst för flickorna. Det skulle underlätta skolans arbete med flickorna i en akut hot- och våldssituation. En särskild grupp i kommunen med spetskompetens inom ämnesområdet föreslås, dit skolan kan vända sig och få stöd i dessa svåra frågor.

Skyddat boende

Majoriteten av de tillfrågade skolorna anser att ett skyddat boende bör erbjudas som en utväg för de mest utsatta flickorna i en akut situation där det finns en hotbild. Ett skyddat boende ger samtidigt upphov till flera frågor som bör lösas för flickans bästa. Vem ska ansvara för

den omyndiga flickan? Flickan bör få hjälp att kunna fortsätta studera om det skyddade boendet inte är i hemkommunen. Några skolor tror att det är nödvändigt med skyddat boende på annan ort. Det är bra om det är tydligt vem som ansvarar för flickan i kontakterna med skolan.

Tillgång till personal, helst dygnet runt, kan vara viktigt för flickor som blivit skilda från sin familj. Det kan vara svårt för flickorna att klara av att leva utan familjen och en del flickor kan känna dåligt samvete för sina syskon. Samtidigt är det viktigt att i möjligaste mån fortsätta arbetet med en kontakt mellan flickan och hennes familj. Ett skyddat boende kan vara bra i vissa fall men även andra alternativ bör övervägas.

Övriga synpunkter

De flesta av grundskolorna i länet uppger att de saknar erfarenhet och kunskap om hedersrelaterat våld och hot. Flickorna är ingen grupp som går att generalisera då varje enskild person har olika behov och befinner sig i olika situationer.

Flera skolor hävdar att det också är viktigt att arbeta med de unga pojkarna för att kunna bryta mönstret.

Skolans uppgift är att förbereda elever för fortsatta studier på högskolenivå och yrkesliv. Skolan fostrar elever till att ta egna initiativ, eget ansvar och ett självständigt liv.

Flickor som lever i patriarkala strukturer fostras ofta att bli en bra hustru och den blivande mannen utses av familjen. Det är svårt för skolan att acceptera att flickor avbryter sina studier för att istället åka till hemlandet för att gifta sig.

Ett förebyggande arbete är viktigt och ansvaret ligger på hela samhället. Gruppverksamhet för män och pojkar föreslås. De kan behöva hjälp och stöd av de egna invandrarorganisationerna och de egna religiösa samfundet.

Relationsproblem mellan flickorna och deras familjer ska handläggas av socialförvaltningen.

Det är ett komplext problemområde för samtliga parter och det finns inga enkla förklaringsmodeller eller lösningar. Elevvården och flickorna bör tryggt kunna vända sig till socialtjänsten för råd och stöd, utan att flickornas föräldrar initialt blir kontaktade. Det också viktigt att det inte endast är ett fåtal myndighetspersoner som är insatta i hedersproblematiken. Det är viktigt att ta flickornas problem på allvar och försöka se om det handlar om generationsproblem och/eller hedersrelaterat problem.

3.4 Svar från polismyndigheten

Polismyndigheten i Södermanlands län har svarat på enkätundersökningen. Polisen uppskattar att de kommit i kontakt med 21 flickor och unga kvinnor i den avsedda gruppen.

Flickornas ålder

De 21 utsatta flickorna och unga kvinnorna är i åldern 14-35 år. Åtta kvinnor är under 18 år och 13 kvinnor är över 18 år.

Hur polisen fått kontakt med flickorna

I de fall där polisen inlett en förundersökning har kvinnorna själva tagit kontakt med polisen eller också har uppgifter kommit från bekantskapskretsen utanför familjen eller uppgifter från socialtjänsten. I övriga fall kan polisen ha fått kännedom om utsatta kvinnor genom kontakter med kvinnojourer och kuratorer från olika verksamheter. I dessa fall har kvinnorna inte varit kända med identitet för polisen.

Kontakt med socialtjänsten

I kontakten med de 21 utsatta unga kvinnorna har socialtjänsten blivit underrättad om 5 flickors situation. Förutom kontakten med polisen har fyra kvinnor haft en pågående kontakt

med socialtjänsten. Polisen uppfattar att de flesta kvinnorna inte vill blanda in olika myndigheter samtidigt.

Mörkertal, dolt behov av stöd och insatser

Polisen uppskattar att det med stor sannolikhet finns ett tämligen omfattande mörkertal av utsatta unga kvinnor som inte vågat eller hittat vägar att söka stöd och skydd hos polisen. Att det finns ett mörkertal har konstaterats i polisens kontakter med kvinnojourer och kuratorer där kvinnorna har varit anonyma. Vidare tror polisen att mörkertalet skulle minska om det fanns ett bättre stöd och skydd än vad som nu kan erbjudas. Det är viktigt att kvinnorna ges ett fullgott skydd anser polisen. Polisen tror också att kvinnornas familjer har behov av mer stöd och hjälp, men den bör komma från annan myndighet/verksamhet än polisen.

Aktuella insatser och åtgärder

Vid akuta hot och våldssituationer där kvinnans problem bedöms ha en hedersrelaterad bakgrund, försöker polisen tidigt få fram så mycket uppgifter som möjligt gällande problemet, familjekonstellationens bakgrund och kvinnans bakgrund för att kunna göra någon form av hotbildsanalys. Polisen samarbetar med åklagare, socialtjänst, skola och rikskriminalpolisen. Polisen erbjuder kontakt med kvinnojouren som kan ordna med annat tillfälligt boende samt hjälp till byte av lägenhet eller bostadsort i de fall kvinnan haft eget boende. Polisen erbjuder hjälp att etablera en speciell kontaktmöjlighet vid behov. Det kan handla om att kvinnan kan komma i kontakt med utredande polis eller annan kontaktperson dygnet runt.

Svårigheter som polisen möter i dessa ärenden är att kvinnorna i de flesta fall inte vill ha några insatser från polisens sida när det gäller kontakt med kvinnans familj. Kvinnorna är oroliga för att deras utsatta situation riskerar att bli än mer ohållbar. Vid några tillfällen har polisen tagit kontakt med familjen i överenskommelse med den utsatta kvinnan. Det är en svår situation eftersom det är personer i familjekonstellationen som kan misstänkas för brott.

Arbetet på förebyggande nivå sker genom information till invandrarföreningar och invandrarorganisationer om vilka lagar och regler som gäller i Sverige.

Styrkor och möjligheter

Polismyndigheten tar problematiken på största allvar och har på senare år ökat sin kunskap på området avsevärt. Utbildningsinsatser har genomförts inom polismyndigheten rörande hedersbegrepp och patriarkala miljöer, vilket ses som en viktig styrka. Samverkan med rikskriminalpolisens experter har också bidragit till polisens utveckling inom området. Polisen har använt och utvecklat kunskaperna operativt i de förundersökningar där polisen misstänker att brotten har hedersrelaterade motiv.

Utvecklings- och utbildningsbehov

Polisen anser att kompetensutveckling genom utbildning är "A och O" och bör vara fortlöpande med inblandade medarbetare. Höjd kompetens medför att det blir lättare att upptäcka och förstå signaler från kvinnor som har med hedersrelaterad brottslighet att göra. Vidare önskar polisen ökade resurser för att nå fram med information i ämnet till berörda parter och för att kunna lyfta fram problemet i en eventuell ny dager.

Skyddat boende

Ett skyddat boende för utsatta unga kvinnor skulle underlätta polisens verksamhet. Det skyddade boendet måste dock ha inriktningen/målet att kvinnan ska kunna komma vidare i livet och samhället. Behovet av ett fullgott skydd för utsatta unga kvinnor är viktigt.

Övriga synpunkter

Polismyndigheten anger i sina styrdokument att brott med hedersrelaterade motiv ska prioriteras. Arbetet med att förebygga och utreda dessa brott ska intensifieras.

Det förebyggande arbetet kan förbättras genom att utöka informationen till invandrarföreningar/organisationer om hur svenska lagar och regler förhåller sig till hedersrelaterat våld.

Det finns ett påbörjat samarbete mellan polis, åklagare, socialtjänsten och skola. Polisen framhåller att det är viktigt med samarbete och att alla "talar samma språk" mellan olika myndigheter och verksamheter i alla olika faser som kan förekomma. En extern samverkan är en förutsättning för att komma tillrätta med problemen.

Polisen bifogar en förståelsemodell kring hedersrelaterat våld "Brott med släkterelaterade hedersmotiv- en förståelsemodell" som är framtagen av polismyndigheten. Den syftar till att öka kunskapen, som sedan ska användas vid utredningarna av brott med hedersrelaterade motiv.

3.5 Svar från ungdomsmottagningar

Sammanlagt har 7 Ungdomsmottagningar av 9 tillfrågade besvarat enkätfrågorna.

Antal flickor som Ungdomsmottagningen har kommit i kontakt med

Ungdomsmottagningarna i länet har kommit i kontakt med ungefär 18 utsatta flickor där deras handlings- och frihetsutrymme begränsats på olika sätt samt riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld. Sammanlagt har tre av länets ungdomsmottagningar kommit i kontakt med målgruppen.

Flickornas ålder

De flickor som Ungdomsmottagningarna har kommit i kontakt med under 2002 är i åldrarna 15-18 år. Antalet flickor över arton respektive under arton år är ganska jämn fördelat.

Hur har Ungdomsmottagningen fått kontakt med flickorna

En övervägande majoritet av flickorna vänder sig direkt till Ungdomsmottagningen, de söker råd och stöd för den situation de befinner sig i. I vissa fall har skolkurator förmedlat kontakten.

De centrala frågorna för flickorna som kommer från patriarkala familjer kretsar kring oskulden, rekonstruktion av mödomshinna, intyg om bibehållen mödomshinna, STI- problem samt behov av att samtala om livet i stort. En del flickor söker hjälp för oönskade graviditeter där abort måste ske under största sekretess.

Kontakt med socialtjänsten

Det uppskattas att cirka sex flickor har förutom kontakten med Ungdomsmottagningen haft en pågående kontakt med socialtjänsten.

Mörkertal, dolt behov av stöd och insatser

En del Ungdomsmottagningar anser att det finns ett dolt behov. Det är svårt att bedöma mörkertalet, en del flickor har alltid sällskap med sig då de kommer till mottagningen och kan därför inget säga. I ett fall satt en flicka med på besök som stöd för en annan flicka med vålds/övergreppsproblematik. Stödpersonen som var anonym, gav ett intryck av att ha upplevt en liknande situation.

En Ungdomsmottagning tycker att de kommer i kontakt med relativt få flickor trots att 15 procent av kommunens invånare har invandrar bakgrund. En tjänsteman vill inte spekulera om ett eventuellt mörkertal.

Aktuella insatser och åtgärder

Flera Ungdomsmottagningar uppger att de inte har mött flickor i *en akut hot- och våldssituation*. Om situationen uppstår, tar de omedelbart kontakt med socialtjänsten och polisen för de insatser som behövs.

Flickorna får samtalsstöd av kurator, barnmorska och läkare och även vid behov i samarbete med socialtjänst och BUP. Vid något tillfälle har Isabell verksamheten i Eskilstuna kommun konsulterats.

Arbetet på en förebyggande nivå handlar ofta om att erbjuda stödsamtal, ge information till/i skolorna, ta emot studiebesök samt ha kontakt med instanser som möter dessa flickor.

Flera Ungdomsmottagningar understryker behovet av förebyggande arbete, men på grund av bristande resurser blir det förebyggande arbetet lidande.

Ungdomsmottagningen samarbetar med socialtjänst, skola, kvinnojourer, polis, BUP och Unga vuxna. Samarbete mellan de olika verksamheterna har stor betydelse i arbetet med flickorna och deras familjer i den akuta hot och våldssituationen. Bland annat minska hotbilden vilket är oerhört viktigt i det mer långsiktiga stöd- och förebyggande arbetet för att flickan ska komma tillbaka till ett normalt liv.

Styrkor och möjligheter

Följande styrkor och möjligheter anses vara viktiga resurser inom Ungdomsmottagningen.

- En mottagning för ungdomar själva.
- Har lång erfarenhet i arbete med ungdomar och det finns en tvärvetenskaplig personalbemanning.
- Möjlighet att erbjuda stödsamtal.
- Kan förmedla en sund bild av och bidra till ett sunt förhållande till sexualitet utifrån svenska "mått".
- Har tystnadsplikt och flickorna känner till att de kan vara anonyma.
- Samarbetar med olika myndigheter/verksamheter.

Kontakt med föräldrar

Ungdomsmottagningen tar inte kontakt med föräldrar, detta utifrån att de främst arbetar med och för ungdomar. Det är svårt att etablera kontakt med föräldrar, eftersom det finns svårigheter i att skapa förståelse mellan olika sätt att tänka. Dessutom arbetar de sällan med familjer utan på ungdomars uppdrag

Utvecklings- och utbildningsbehov

Behovet av utbildning och kompetensutveckling efterfrågas. Det behövs mer resurser för att kunna arbeta förebyggande samt att öka Ungdomsmottagningens tillgänglighet.

Skyddat boende

Det är bra om man kan hjälpa dessa flickor på alla sätt, möjligheten måste finnas för att flickorna ska ha chans att överleva. På sikt är det förövaren som ska begränsas, inte flickan. Frågan om skyddat boende är något för socialförvaltningen att ta tag i anser en av Ungdomsmottagningarna.

En annan Ungdomsmottagning tycker att det är långsökt för dem att skapa ett skyddat boende utifrån deras uppdrag och innehåll.

Övriga synpunkter

Det är viktigt med opinionsarbete via massmedia. De utsatta flickornas situation bör stärkas.

Politiker och tjänsteman i kommuner och landsting måste uppmärksamma problematiken och ta den på största allvar och ge frågan hög prioritet.

3.6 Svar från Isabell och Amanda verksamheten

Båda verksamheterna finns inom ramen för förvaltningen Arbetsmarknad och Familjeomsorg i Eskilstuna kommun.

Isabell arbetar förebyggande och uppsökande bland flickor med invandrar bakgrund i åldrarna 10-20 år. Övergripande målsättning är att arbeta med att stärka flickornas självkänsla och identitet samt medvetandegöra flickorna om de krav och förväntningar de har på sig, men även vilka valmöjligheter och rättigheter de har.

Isabell vill skapa möjligheter för flickorna att integreras i samhället på ett positivt sätt, klara av balansen mellan olika kulturer samt förstå och respektera samhällets normer och värderingar

Amanda är en socialpedagogisk verksamhet, som vänder sig till flickor som är mellan 16-25 år. Verksamhetens målsättning är att de unga kvinnorna får träna sig i att hantera motsättningar och konflikter, samt att flickorna ska få möjlighet att utveckla sin kvinnliga identitet tillsammans med andra unga kvinnor i en liknande situation. Flickorna tränas till att få förståelse för andra människors olikheter, både kulturellt och socialt. Vidare motiveras flickorna till studier och/eller arbete.

Antal flickor som Isabell och Amanda har kommit i kontakt med

Under år 2002 har Isabell och Amanda sammanlagt kommit i kontakt med 19 flickor. Flickorna anses komma från en patriarkalisk- och kollektiv familjestruktur.

Flickornas ålder

Flickorna är 12-20 år gamla, varav 15 av dem är under 18 år och resterande är över 18 år.

Kontakt med flickorna

Isabell har fått kontakt med flickorna via de verksamheter som bedrivs på skoltid respektive fritid och även i det förebyggande och uppsökande arbete som görs på skolor och fritidsgårdar.

Amanda har fått kontakt med målgruppen via socialtjänsten.

I kontakten med flickorna uppmärksammar personalen att många flickors handlings- och frihetsutrymme begränsas på olika sätt, exempelvis flickor som inte tillåts att delta i lägervistelser, friluftsdagar, vara ute med kompisar på fritiden. Många flickor är medvetna om vilka krav och förväntningar som familjen/omgivningen ställer på dem, flera av dem är försiktiga med att överskrida de uppsatta gränserna.

Det finns mycket som upptar flickornas tankar, därför har de behov av en fungerande struktur i vardagen.

Kontakt med socialtjänsten

I de flesta fall har flickornas situation inte varit hotfulla, därför har ingen anmälan gjorts. I ett fall var flickan redan aktuell hos socialtjänsten.

Mörkertal, dolt behov av stöd och insatser

Med all säkerhet finns det ett dolt behov och mörkertal. Personalen misstänker att många av de flickor de kommer i kontakt med lever under stränga förhållanden, exempelvis flera flickor har inte fått vara med på många aktiviteter på kvällstid/efter skoltid.

Föräldrarna begränsar flickornas handlings- och frihetsutrymme desto äldre de blir.

Föräldrarna anser att det är deras uppgift att uppfostra flickorna i enlighet med det egna synsättet och traditionerna.

Aktuella insatser och åtgärder

I en akut hot- och våldssituation samarbetar verksamheterna med polisen och socialjouren för att stötta målgruppen.

I ett mer långsiktig behandlingsarbete erbjuder Isabellverksamheten flickorna att delta i någon form av gruppverksamhet. Personalen kan även erbjuda flickorna en individuell kontakt.

Det förebyggande arbetet sker i form av gruppverksamheter och öppna verksamheter, genom dessa stärks flickornas självförtroende och medvetandegörs de om deras fri- och valmöjligheter. Vidare får flickorna verktyg i att tro på sig själva, se sig själva som självständiga individer som kan utbilda/försörja sig och även bestämma själva.

Flickorna får också hjälp med kontakter med andra myndigheter och verksamheter.

Det sker ett brett samarbete med skolpersonal, fritidsgårdspersonal, socialsekreterare och ideella organisationer såsom kurdiska föreningen.

Det är viktigt att stärka samarbetsformer med flickornas nätverk eftersom de behöver olika typer av stöd/skydd.

Isabell framhäver vikten av att samarbete sker i en större utsträckning och att flera instanser involveras i det förebyggande arbetet, exempelvis socialsekreterare, polis, skola och integrationsavdelningen.

Styrkor och möjligheter

Följande styrkor och möjlighet utgör en viktig faktor i arbete med flickorna:

- Isabells personal har invandrarbakgrund. Det ses som en stor fördel, då de har stor förståelse/kunskap om det samhälle och de strukturer flickorna/familjerna kommer ifrån. Personalen kan för det mesta tala de språk som flickorna/familjerna kan. Det underlättar för flickorna och deras familjer att uttrycka sina känslor på det språk de behärskar bäst.
- Isabell har ingen myndighets utövning vilket underlättar det förebyggande- och uppsökande arbete som sker på skolor och på fritidsverksamheter.
- Amandas styrka ligger i att personalen träffar flickorna dagligen. De kommer nära flickornas strukturer och vardag samt stärker deras framtidstro.

Svårigheter respektive möjligheter i kontakt med föräldrar

Det finns inte tid/möjligheter att arbeta med flickornas föräldrar menar Isabell. Det är brist på naturliga mötesplatser där man kan möta föräldrarna, det är svårt att arbeta med dem på en frivilligbasis och ibland kan språksvårigheter uppstå.

Amandas styrka ligger i att de inte är en myndighet och upplevs därför inte vara lika hotfull.

Det kan underlätta kontakten med föräldrarna. "Svårigheten är att vi är kvinnor och svenskar".

Utvecklings- och utbildningsbehov

Båda verksamheterna betonar vikten av utbildning och kompetensutveckling för personalen.

Det behövs fler resurser för att möjliggöra ett arbete bland yngre flickor och deras föräldrar för att kunna åstadkomma attityd förändringar anser Isabell.

Skyddat boende

Båda verksamheterna tycker att det är bra med att skapa skyddat boende i länet.

I det skyddade boendet ska finnas kompetent personal dygnet runt. Flickornas förlust och separation är stor, de har skiljts från sin familj/sammanhang och konfronterats med uppgiften att klara av vardagen på egen hand. Flickorna behöver mycket stöd för att klara av den nya situationen som de befinner sig i.

Flickornas behov av fullgott skydd är stort, de behöver ett skyddat boende samt familjehem som kan förstå och vara insatta i problematiken.

Övriga synpunkter

Isabell tycker inte att ett skyddat boende kommer att lösa problemet. Det behövs mer satsning på förebyggande arbete och ett aktivt arbete med alla nyanlända familjer. Det finns behov av ett kvalificerat relationsarbete med hela familjen, i form av mer satsning på att stärka familjerna genom att erbjuda dem utbildning, information om de lagar, rättigheter och skyldigheter som individen har i ett demokratiskt samhälle, samt föra dialoger om de olika värderingar och synsätt som de har.

Vidare föreslås att invandrarföräldrar erbjuds mentorer som ska vägleda och hjälpa dem att klara av olikheten mellan två kulturer.

3.7 Svar från STOPP verksamheten

Stopp är en samverkan mellan Kriminalvården, landstinget, socialtjänsten i Eskilstuna och Strängnäs, Polisen, Åklagarkammaren i Eskilstuna och familjerådgivningen. STOPP samarbetar även med Familjerådgivningen och Svenska Kyrkan. Det övergripande med STOPP:s verksamhet är att minska antalet fall av kvinnomisshandel inom närpolisområde Eskilstuna och närpolisområde Strängnäs. Målet skall uppnås genom att: Kvinnan får stöd i att polisanmäla det våld hon blivit utsatt för. Kvinnan erbjuds stödsamtal samt hjälp till att medverka i den juridiska processen. Män som använder våld ges möjlighet att ingå i ett strukturerat behandlingsprogram vars mål är att förändra deras våldsbeteende. Nyckelfrid i Katrineholm och Frida i Nyköping har liknande verksamheter som STOPP. Nyckelfrid och Frida har inte besvarat enkäten då de inte har kommit i kontakt med målgruppen under år 2002.

Antal flickor/unga kvinnor som STOPP har kommit i kontakt med

Verksamheten anger att de kommit i kontakt med högst tre unga kvinnor under år 2002. De tre unga kvinnorna är över 18 år och även aktuella hos socialtjänsten.

Hur har STOPP fått kontakt med målgruppen

Verksamheten har fått kontakt med de unga kvinnorna via socialjouren eller polisen.

Målgruppen söker hjälp för fysiskt/psykiskt våld som de utsätts för, begränsning av livsutrymme samt att de utsätts för direkt hot. Personalen uppger att de kvinnor som de har mött har även varit rädda och oroliga för att våldet ska drabba andra exempelvis den unga kvinnans pojkvän som inte accepteras av hennes familj. De unga kvinnorna försöker lösa sina problem genom att fly/flytta i första hand.

Mörkertal, dolt behov av stöd och insatser

Det finns säkert många utsatta flickor/unga kvinnor som inte vågar söka stöd och hjälp. Det har förekommit att ett fåtal flickor/unga kvinnor ringt anonymt till verksamheten och frågat

om vad som kommer att hända om en kvinna tar kontakt med en myndighet, sen hör de inte av sig mer.

Aktuella insatser och åtgärder

Vid en akut hot- och våldssituation samarbetar STOPP med Individ- och familjeomsorgen samt Kvinnogemenskapen MOA.

Arbetet på förebyggande nivå består av deltagande i ett medlingsprojekt tillsammans med Integrationsavdelningen i Eskilstuna Kommun.

Kontakt med föräldrarna

STOPP har inte kontakt med föräldrarna eftersom deras målgrupp är myndiga kvinnor. Personalen har inte erfarenhet av att påverka familjens inställning.

Utvecklings- och utbildningsbehov

STOPP har behov av utökning av personella resurser om STOPP ska arbeta mer förebyggande och ha fler individuella ärenden när det gäller hedersproblematiken. Det finns även behov av att få mer kunskaper om olika kulturer.

Skyddat boende

Skyddat boende är ett bra alternativ vid en akut hot- och våldssituation men är ingen lösning på lång sikt eftersom en utsatt kvinna inte kan leva i skyddat boende under en längre tid. Kvinnan måste kunna leva ett normalt liv igen. Resurser bör satsas på att arbeta med hela familjen för att åstadkomma attitydförändringar och bryta det negativa patriarkala mönstret. Familjerna behöver få information om det svenska samhällets lagar, normer och värderingar.

3.8 Svar från kvinnojourer

Av länets 4 tillfrågade kvinnojourer har 3 inkommit med svar. Under 2002 har kvinnojourerna kommit i kontakt med 42 flickor och unga kvinnor som riskerat att utsättas för hedersrelaterat våld.

Flickornas ålder

Kvinnjourerna har kommit i kontakt med 5 utsatta flickor under 18 år och 37 flickor över 18 år.

Hur kvinnojouren fått kontakt med flickorna

Kvinnjourers verksamhet vänder sig till kvinnor som uppnått myndig ålder. En del av flickorna har fått kännedom om verksamheten via andra flickor och unga kvinnor och har själva tagit kontakt. Andra flickor har kommit i kontakt med jouren genom polisen eller skolan.

Mörkertal, dolt behov av stöd och insatser

Kvinnjourerna tror att problemet är mycket stort och att det tyvärr finns ett stort dolt behov. Jourerna tror att behovet av stöd är mer omfattande än vad de kan erbjuda. Hotbilden mot de unga kvinnorna som jouren kommer i kontakt med, är i många fall mycket allvarlig. Jourerna har inte ekonomisk möjlighet att ha personal i husen dygnet runt och kan därför inte garantera ett fullgott skydd för de utsatta kvinnorna. De behöver ofta stöd dygnet runt, inte enbart på grund av hotbilden utan även för att de behöver lära sig leva ett eget liv på egen hand.

Aktuella insatser och åtgärder

Vid akuta hot och våldssituationer erbjuder kvinnojourerna ett skyddat boende, samtalsstöd och kontaktkvinnor för myndiga unga flickor/kvinnor. Jourerna samarbetar med polisen, socialtjänsten samt andra frivilliga organisationer i de fall den unga flickan/kvinnan samtycker. Kvinnojourerna samarbetar med andra kvinnojourer ute i landet och kan när så krävs erbjuda kvinnan "förflyttning" till en kvinnojourverksamhet i en annan stad. Kvinnojourernas främsta uppgift är att stödja den utsatta kvinnan och utgå från kvinnans behov av stöd och hjälp.

Arbetet på förebyggande nivå består främst av information på skolor, kontakter med invandrarföreningar och andra nätverk. I det förebyggande arbetet ingår också information för invandrare som studerar svenska (SFI).

Styrkor och möjligheter i det pågående arbetet

Kvinnojourens styrka är att de kan vara ett alternativ för de unga kvinnor som inte vill/vågar ta kontakt med en myndighet. På kvinnojouren kan kvinnor vara anonyma då ingen registrering sker. Kvinnojouren har ingen anmälningsplikt till socialtjänsten vilket bidrar till att de unga kvinnorna kan känna sig trygga i mötet med jouren. Kvinnojouren tar kvinnas berättelse på allvar och försöker möta kvinnans egna behov av stöd och hjälp.

Utvecklings- och utbildningsbehov

Kvinnojouren anser att det är värdefullt med utbildning för att bättre kunna möta unga utsatta invandrarkvinnor. Kvinnojouren har behov av mer ekonomiska och personella resurser för att kunna göra ett från alla synpunkter värdefullt arbete med utsatta kvinnor.

Skyddat boende

Kvinnojouren föreslår att kommuner, landsting och länsstyrelsen tillsammans avsätter resurser för ett skyddat boende. Kvinnojouren anser det vara otänkbart att med sin nuvarande begränsade resurser skapa ett på alla sätt godtagbart skyddat boende för dessa flickor/kvinnor. För att kunna ta emot omyndiga flickor behövs fler anställd personal. Kvinnojouren anser sig i nuvarande situation endast vara ett alternativ för en flicka/kvinna från annan del av landet som behöver skydd under en kortare period. Jouren anser det vara angeläget att påpeka att där det finns en allvarlig hotbild, kan fullgott skydd endast ges vid flykt från den egna hemorten till en annan del av landet. Kvinnojouren har ett stort mått av kunskap om unga flickor och kvinnor som utsätts för hedersrelaterat hot och våld och ser gärna ett samarbete kring ett skyddat boende för denna grupp.

Övriga synpunkter

Kvinnojourens bestämda uppfattning är att det ytterst är kommunens ansvar att skapa resurser för att de utsatta flickorna och unga kvinnorna ska få ett värdigt liv. Jouren föreslår grupper för män, som leds av män, där man kan diskutera attityder i avsikt att få slut på det hedersrelaterade våldet.

3.9 Svar från Anonyma Nätverket och KICK

Anonyma Nätverket

Det Anonyma Nätverket är en ideell organisation i länet som arbetar med att stödja unga flickor och kvinnor med hedersrelaterade problem. Arbetet i nätverket är stödjande och informerande. Flickorna och kvinnorna får en stödperson som hjälper dem i kontakten med myndigheter och sjukvården.

K.I.C.K

Kvinnor I Centrum Kan startades i december 2002 i Nyköping. KICK är en organisation för kvinnor som är på flykt på grund av fysiska och/eller psykiska trakasserier och riktar sig framför allt till kvinnor och flickor med invandrarbakgrund. Målsättningen är att motarbeta kulturellt och sexuellt förtryck bland kvinnor och flickor i patriarkala familjer.

Antal flickor som nätverken har kommit i kontakt med

Anonyma nätverket uppskattar att de kan ha kommit i kontakt med 47 flickor under 2002. Det är svårt att ange exakt siffra eftersom det inte förs några journaler och stödpersonerna arbetar oberoende av varandra. Detta leder till att informationen om en flicka endast finns hos hennes stödperson.

KICK har haft kontakt med 13 flickor under 2002.

Flickornas ålder

De flickor som Anonyma nätverket kommer i kontakt med uppskattas vara mellan 16-29 år. Majoriteten av flickorna tros vara myndiga.

De flickor som KICK kommer i kontakt med är i åldrarna 16-18 år. Av dessa flickor var 8 flickor under 18 år och 5 flickor var över 18 år.

Hur har nätverken fått kontakt med flickorna

Kontakt sker dels via personlig kännedom dels via stödpersonens eget nätverk. En av stödpersonerna har varit engagerad i olika typer av integrationsprojekt, detta har lett till att hon lyckats etablera kontakt med fler utsatta flickor.

Båda nätverken får även kontakt med flickor via myndighetspersoner eller andra kvinnonätverk.

KICK får kontakt med utsatta flickor via nätverkets jourtelefon, kyrkan och familjecentraler.

De mest centrala frågorna som flickorna söker hjälp för är misshandel, tvångsgiftermål, begränsat livsutrymme, våldtäkt och förlorad mödomshinna.

Mörkertal, dolt behov av stöd och insatser

Mörkertal och dolt behov uppskattas vara stort. Det finns misstankar om att flera flickor lider i tysthet och inte har tilltro till någon och som av den orsaken inte vågar ta kontakt med någon.

Intervjupersonerna menar att kunskapen om nätverkets existens inte når fram till alla flickor. Nätverken har begränsad ekonomi och kan därför de inte göra reklam för sig själva.

Kvinnorna och flickornas situation

Enligt nätverkens erfarenheter är många flickor väl medvetna om att de har mindre handlings- och frihetsutrymme än deras bröder. Det ställs högre krav på att flickorna skall föra de gamla traditionerna vidare till nästa generation.

Kvinnorna är underordnade männen, en del är analfabeter, kan inte svenska, är arbetslösa, känner inte till sina rättigheter och är ekonomisk beroende av männen. Andra kvinnor är helt beroende av sina män för att få uppehållstillstånd.

Flickorna vågar inte vända sig till myndigheter då de tror att deras män, fäder, bröder eller andra släktingar kan få vetskap om det.

Vidare är flickorna rädda att söka hjälp/skydd hos kvinnojourerna då detta är ett stort steg för dem och kan leda till att de måste bryta med sina familjer och släktingar. Dessa flickor har stort behov av anonymitet för de vill inte riskera att skada familjens heder.

Aktuella insatser och åtgärder

Stödpersonerna erbjuder samtalsstöd samt försöker att motivera flickorna att ta emot hjälp och gå vidare med sina liv. Vid nödsituationer kontaktas kvinnojourer/andra nätverk för bland annat hjälp med bostad. Vikten av flickornas anonymitet betonas vid dessa kontakter. Flickorna får även hjälp med kontakt med myndigheter såsom socialtjänst, BUP och sjukvård. Alla kontakter med utomstående måste ske på flickornas villkor. Nätverken tar inga kontakter om flickorna inte vill det, vilket i sig försvårar arbetet med att hjälpa dem. Kvinnor/flickor inbjuds till informationsträffar där olika föreläsare såsom poliser och jurister inbjuds för att informera om vilka rättigheter målgruppen har.

Styrkor och möjligheter

De båda nätverkens styrkor ligger i att stödpersonerna har förståelse och insikt i flickornas situation och att de ofta kan tala med flickorna på deras hemspråk. Flickorna har också möjlighet att vara anonyma och nätverken för inte några journaler.

I Anonyma nätverket finns det stödpersoner med svensk respektive invandrar bakgrund som kompletterar varandra. De svenska kvinnorna är insatta i det svenska samhället och kan därmed hitta kanaler för att erbjuda flickorna rätt hjälp. Invandrarkvinnorna är duktiga på att fånga upp flickorna. Anonyma nätverket saknar en egen lokal för att träffa flickorna i och träffas därför hemma hos stödpersonerna.

KICK erbjuder flickorna ett forum där de kan träffa andra flickor och få ett nytt nätverk med kompisar och vuxna som bryr sig. Stödpersonerna fungerar som flickornas talesman i kontakt med myndigheter.

Utvecklings- och utbildningsbehov

Stödpersonerna med invandrar bakgrund behöver mer kunskap i att hitta dörrar i det svenska samhället och stödpersoner med svensk bakgrund behöver mer kunskaper kring problematiken och det samhälle flickorna kommer ifrån.

Verksamheterna behöver utvecklas. Målet för KICK är att bygga upp ett rådgivningscenter för utsatta flickor men även för dem som kommer i kontakt med målgruppen.

Skyddat boende

Flickorna behöver boende med dygnet runt bemanning. De är i behov av mycket stöd i form av samtal, för att kunna bearbeta det trauma de har varit med om. Många flickor känner skuld och skam, då de är medvetna om att deras familj/släkt får lida på grund av deras val och att till att familjerna utsätts för socialkontroll och press från sina landsmän.

Flickorna behöver även personal med språkkompetens och som har förståelse och insikt för deras situation.

Övriga synpunkter

En av intervju personerna anser att ”det är svårt att dra gränsen mellan tonårsuppror och orientalistiskuppföstran”.

Det svenska samhället har ingen organisation som kan möta denna problematik.

Vidare råder brist på kunskap i myndigheternas bemötande och behandling av flickor anser Anonyma nätverket.

4. INTERVJU

En intervju med en ung kvinna i tjugooårsåldern med egna erfarenheter från patriarkalisk familjestruktur genomfördes under kartläggningen. Den unga kvinnan vill vara anonym så vi kan kalla henne för Diana.

Dianas berättelse

Bakgrund och uppväxtförhållanden

Diana kom tillsammans med sin familj till Sverige, när Diana var i femårsåldern. Familjen består av pappa, mamma, Diana, en äldre syster och två yngre bröder. Familjen är kristna och kommer från Mellanöstern.

Diana har gått i svensk grundskola och gymnasium och talar bra svenska helt utan brytning. Under sin uppväxt i Sverige har Diana varit starkt begränsad i sitt handlings- och frihetsutrymme, men har aldrig blivit utsatt för hot eller våld från sin familj. Diana fick inte umgås med kompisar utanför hemmet, däremot fick kompisarna komma hem till familjen. I högstadiet började Diana bli mer självständig och blev den som ”stack ut från familjen”, som hon uttrycker det själv. Diana kom att delta i tjejgruppsverksamhet vilket hon uppskattade mycket. Tjejgruppen gjorde det möjligt för Diana att få vistas utanför hemmets väggar efter skoltid. Diana tyckte det var roligt att delta i värderingsövningar, kunna öppet diskutera olika åsikter, spela teater och få nya vänner. Studiebesök gjordes ibland på kvällstid vilket innebar att Diana för första gången i sitt liv, fick vistas utomhus efter det att mörkret fallit.

Vuxenliv

Efter gymnasiet gifte sig Diana med en man från hemlandet som hon själv valt. Diana säger att hon alltid försökt lyssna på sina föräldrar men att hon inte har låtit deras åsikter påverka hennes eget val. I och med giftermålet trodde familjen att allt var frid och fröjd. Familjens dröm var att döttrarna skulle växa upp utan problem, gifta sig och skaffa barn.

Efter ett par år som gift kvinna, sökte Diana till ett universitet flera mil från familjens hemstad. Familjen var helt emot universitetsstudierna. Dianas make accepterade det, trots att det innebar att Diana fick lov att bo i egen studentlägenhet och bara komma hem till maken vid veckosluten. Dianas föräldrar pratade inte med henne de första två månaderna och Dianas mamma ville inte ens höra sin dotters namn nämnas. Diana försökte förklara vikten av utbildning för föräldrarna, men de slog ifrån sig det och hade aldrig hört talas om någon kvinna i slakten som hade lämnat sin man och familj för att studera. Föräldrarna förväntade sig att Diana skulle ”sitta hemma och skaffa barn”. För Diana blev det en väldigt påfrestande tid och familjen skämdes över sin dotter inför makens familj. Dianas bröder ser ner på Diana och tycker att hon borde skämmas över sitt beteende. Dianas pappa går med böjt huvud inför sin omgivning och vågar inte se andra människor i ögonen. Mamman känner att andra människor pratar illa om hennes dotter.

Hederskultur

Diana har valt att leva efter sin egen övertygelse och tror att familjen betraktar henne som ”försvenskad”. I hennes kultur handlar det om att tillhöra en grupp och vara beroende av gruppen, i Sverige handlar det om den enskilda individen.

Diana känner många flickor som blir väldigt hårt kontrollerade av sina familjer. De flesta av dem lever upp till familjens förväntningar och en del av dem avbryter t.o.m. gymnasiestudierna för att istället gifta sig och skaffa barn tidigt.

Diana säger att familjens heder bygger på att familjen har ett gott rykte. Kvinnan anses vara den som kan smutskasta en familjs heder. Kvinnan är antingen hora eller helgon. Går det

rykten om att en flicka inte är oskuld längre, förlorar hela familjen sin heder. Pappan har då misslyckats med sin uppgift att uppfostra och övervaka sin dotters oskuld. Dåligt rykte leder till att ingen respekterar flickan och att ingen vill gifta sig med henne och därmed drabbas hela familjen. En del familjer har fått flytta från orten på grund av dåligt rykte säger Diana. Vissa patriarkala familjer är stränga mot flickor och kan misshandla dem om de inte lyder föräldrarna. Det blir ofta bråk i de familjerna. Diana tror att de flickor som väljer att bryta med familjen och hamnar i skyddat boende, blir väldigt ensamma. Det finns då en risk för att flickorna går tillbaka till familjen. Flickor som är över 20 år gamla är mer mogna och kan ta egna beslut och vet vilka konsekvenser besluten innebär.

Framtidsplaner

För Diana är det viktigt att visa föräldrarna att hon kommer att lyckas med studierna, trots att hon saknar stöd från sin familj. I framtiden vill Diana arbeta med integrationsfrågor och skaffa barn så småningom. Diana säger att hon försöker ta det bästa ur de båda kulturerna och klara balansen mellan dem. Diana tror att det är viktigt att försöka hitta sig själv och försöka komma fram till vad man vill få ut av livet. Utan dessa förutsättningar tror Diana att det är svårt kunna kräva något för sin egen del.

Diana tycker att de provningar som hon genomgått har stärkt hennes självkänsla då hon har tvingats lita på sin egen förmåga att lösa de problem som uppstått. Diana tycker idag att hennes frigörelse från familjen och den egna kulturens förväntningar har gjort henne stark och oberoende.

Förslag på åtgärder

För att kunna förbättra stödet och skyddet för utsatta flickor föreslår Diana:

- Socialtjänsten bör besöka familjen i hemmet och ge dem det stöd de behöver för att klara av att leva i det svenska samhället. Många invandrare är ofta rädda för det svenska samhället. Det ska inte bara vara barnen i familjen som ska behöva förklara för föräldrarna hur samhället fungerar.
- Socialtjänsten bör ställa högre krav på arbetslösa invandrare. Inget blir bättre av för låga krav på motprestation vid ekonomiskt bistånd.
- Tjejgruppsverksamhet i skolan med obligatorisk närvaro, är bra och stärker invandrarflickors självförtroende.
- Föräldrar behöver hjälp att så snabbt som möjligt integreras i samhället. Barnen blir genom sin skolgång snabbare integrerade. Det är inte bra för barnen om föräldrarna blir sittande passiva hemma.
- Fäder som är väl integrerade bör ge råd och stöd till andra invandrarfäder som har problem med barnens frigörelseprocesser, tonårsrevolter och kulturkonflikter. Det är fäderna som har makten i familjen, inte mödrarna.
- När en flicka väl söker hjälp hos kurator eller socialtjänsten är det viktigt att ta hennes berättelse på allvar och snabbt ge hjälp. Flickan har då redan försökt lösa problemen med föräldrarna men misslyckats. Låt flickan prata ut om sina problem, lyssna på vad hon vill ha hjälp med och oftast behöver flera personer bli involverade i hjälpinsatserna. Ibland kan det räcka med att flickan har någon som lyssnar på henne. Flickan behöver ha tid på sig att fundera över vad konsekvenserna kan bli om hon väljer att bryta med sin familj.

5. FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

Utifrån de kunskaper, erfarenheter och slutsatser som framkommit genom kartläggningen samt våra egna erfarenheter, lämnar Länsstyrelsen i Södermanlands län följande förslag till regeringen rörande åtgärder för utsatta flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld.

5.1 Skyddat boende

En majoritet av de tillfrågade myndigheterna och organisationerna anser att ett skyddat boende bör erbjudas som en utväg för de mest utsatta flickorna i en akut situation där det finns en allvarlig hotbild. Det är ofta nödvändigt med byte av bostadsort och ett starkt skydd, varför ett nationellt samarbete och utbyte bör utvecklas mellan länen. Boendet bör ha tillgång till personal dygnet runt för att erbjuda stöd, trygghet och skydd. Personalen bör ha kulturkompetens, olika språkkunskaper, psykoterapeutisk och social kompetens. Flickornas studiesituation bör lösas i samarbete med högstadie- och gymnasieskolor, folkhögskolor och Kom Vux. När det gäller omyndiga flickor som bor i skyddat boende på annan ort, bör det lösas vem som ansvarar för flickorna i kontakten med skolan och andra myndigheter. Flickor som i sin hemmiljö har varit starkt begränsade i sitt frihets- och handlingsutrymme bör få hjälp att hantera sin självständighet och normförändring i den nya livssituationen. Skyddat boende är en tillfällig lösning. Resurser bör även satsas på en långsiktig planering av flickans livssituation. Det bör undersökas om en återförening med flickans familj är möjlig. I annat fall erbjuds flickan eget boende samt stöd i form av exempelvis kontaktperson. Beroende på flickans ålder bör givetvis även familjehemsplacering övervägas.

5.2 Övriga insatser

Utbildning

- Grundutbildningen för socionomer, poliser, lärare m.fl. bör ha ett obligatoriskt utbildningsinslag där syftet är att utöka kunskap/förståelse för människor med annan kulturell bakgrund, deras livsbetingelser och familjesystem.
- Medel avsätts för kompetensutbildning för olika myndigheter såsom socialtjänst, polis, skola, BUP m.fl. i syfte att öka kunskap och förståelse för invandrargruppernas livsbetingelser i Sverige och deras sociokulturella bakgrund samt kunskaper om hedersrelaterat förtryck och våld. Kompetenshöjningen ska leda till ökade möjligheter för en bättre riskbedömning av hot och våld, tolka och förstå flickornas signaler, kunskap att skilja mellan generationskonflikter och hedersrelaterat förtryck m.m.
- Utbildningen ska leda fram till att handlingsplaner och policydokument utformas för berörda myndigheterna. Handlingsplanerna ska innehålla riktlinjer för hur de olika myndigheterna ska hantera ärenden som rör utsatta flickor i starkt patriarkala familjer. Samtidigt ska det anges på vilket sätt de olika myndigheterna ska samverka kring de utsatta flickorna. Synpunkter på värdet av en utbyggd samverkan mellan myndigheter återkommer också i flertalet enkätsvar.
Varje myndighet föreslås bilda en expertgrupp som kan arbeta konsultativt inom den egna organisationen. Vidare föreslås att statligt medel avsätts till kontinuerliga utbildningsinsatser för berörda myndigheter och organisationer.
- För att höja den nationella kunskapsnivån är det angeläget att initiera forskning och metodutveckling inom området. Det är värdefullt att det sker ett utbyte av internationell forskning och metodutveckling.
- Familjehem som tar emot utsatta flickor med hedersrelaterad problematik föreslås få utbildning i ämnet för att bättre tillgodose dessa flickors behov av stöd och skydd.

Förebyggande arbete

- Myndigheterna har ett gemensamt ansvar att intensifiera och utöka resurserna i det förebyggande arbetet. Statliga medel föreslås avsättas till projekt som syftar till att arbeta med flickor i patriarkala familjer.
- En förstärkt samverkan mellan myndigheter är en viktig förutsättning för att kunna göra en hotbildsanalys, uppnå en helhetssyn samt erbjuda adekvata insatser för de utsatta flickorna.
- Tjej- och killverksamheter för ungdomar erbjuds mer aktivt av skolan i samverkan med socialtjänsten. Syftet är att sätta fokus på jämställdhetsfrågor, föra dialog kring normer och värderingar som råder bland ungdomar och i hemmet/samhället, diskutera patriarkaliska familjestrukturer samt medvetandegöra individens val- och handlingsmöjligheter. Skolan bör också ansvara för att flickorna deltar i all undervisning exempelvis friluftsdagar, idrott samt sex- och samlevnadsundervisning.
- En utökning av satsningarna i att stärka familjerna genom information om lagar, skyldigheter och rättigheter som individen har i det svenska samhället. Familjerna bör ges möjlighet att delta i forum där samtal förs om olika synsätt och värderingar och som på sikt kan leda till attitydförändringar. Samtidigt informeras familjerna var de kan söka hjälp hos myndigheter och ideella organisationer. Informationsmaterial ska finnas på olika språk.
- Stärka invandrarföräldrar i sin föräldraroll genom att erbjuda dem att delta i forum för tonårsföräldrar där de får utbyta tankar och funderingar kring barnuppfostran, ungdomskultur och generationskonflikter.
- Resurser och kunskaper bör uppvärderas i större utsträckning inom invandrarorganisationer och religiösa samfund. De bör ges större möjlighet att vara mer delaktiga och arbeta aktivt med jämställdhetsfrågor samt att förebygga och uppmärksamma hedersproblematiken. Samtidigt bör detta vara en förutsättning för att erhålla organisationsbidrag. Gruppverksamheter bör skapas i samverkan med andra myndigheter för män och unga pojkar med invandrar bakgrund. Syfte är att förändra destruktiva värderingar och attityder i patriarkala familjestrukturer.
- Utvidgade resurser för rättsväsendet att utreda misstänkta fall av hedersrelaterade brott.

Intresseorganisationer

- Kvinnojourerna ges mer ekonomiska och personella resurser för att förbättra sin verksamhet för unga utsatta kvinnor. Ett förstärkt samarbete mellan jourer och myndigheter är också en viktig samt att jourerna ges möjlighet till kompetensutveckling.
- Frivilliga organisationer är ett viktigt komplement till myndigheter, varför deras kunskaper/erfarenheter bör utnyttjas och värderas i en större utsträckning. Ytterligare medel avsätts som kan sökas av frivilligorganisationer i syfte att utveckla verksamheten och driva olika integrationsprojekt. Enligt de uppgifter som framkommit i kartläggningen ser det ut som om utsatta flickor i större utsträckning söker stöd och råd hos frivilliga organisationer och verksamheter som inte har myndighetsutövning. Mer sällan kontaktas socialtjänsten.

Lagstiftning

- Lagstiftningen bör ses över för att öka rättsäkerheten samt förbättra och underlätta myndigheters arbete när det gäller utsatta flickor med invandrarbakgrund. Dagens lagstiftning är riktad mot svenska förhållanden, vilken i vissa avseende exkluderar målgruppen. Myndigheters brister i kunskap och avsaknad av handlingsplaner och

lagstöd får inte leda till att de utsatta flickorna blir särbehandlade. Förslagsvis bör socialtjänstens arbete med att omhänderta flickor med allvarlig hotbild underlättas i LVU lagstiftningen.

Vidare föreslås en översikt av lagen när det gäller medhjälp och anstiftan till brott när det gäller hedersrelaterat hot och våld samt tillämpningen av kvinnofridslagen för målgruppen.

Socialstyrelsen

- Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2002 "Flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar" bör förtydligas i vissa avseenden. Innan socialsekreteraren tar kontakt med vårdnadshavare, bör det först övervägas vem som disponerar över sekretessen, flickan eller vårdnadshavarna, samt att det bör stå klart att flickan inte lider men av att föräldrarna kontaktas av socialtjänsten. Detta innebär att utsatta flickor kan erbjudas stödsamtal och rådgivning utan att föräldrar kontaktas initialt. Det bör också framgå att det vid en utredning bör övervägas om flickan och familjen ska ha separata socialsekreterare som handläggare. Beroende på situationen kan det också vara nödvändigt att de inledande samtalen förs i separata rum, för att minska risken för påtryckningar mot flickan. Vid en utredning föreslås en förbättrad samverkan mellan socialtjänsten och skolan. Skolan kan bidra med värdefull information om flickans skolsituation och allmänna tillstånd då flickan vistats på skolan större delen av dagen.
- Socialstyrelsen föreslås överväga lämpligheten av direktivet i nämnda meddelarblad där socialtjänsten i första hand ska överväga en placering av flickor från patriarkalisk familjestruktur i ett släktinghem. Denna lösning kan fungera i vissa fall, men det kan innebära att familjens och släktens starka kontroll, förtryck och tvång av den utsatta flickan fortsätter vid en placering i släktinghemmet. Samtliga berörda kan hamna i en lojalitetskonflikt som kan förvärra den utsatta flickans situation.
- Vidare framhåller socialstyrelsen att socialtjänsten dokumenterar, följer upp och utvärderar det egna arbetet med målgruppen. I arbetet med kartläggningen har det framkommit att målgruppen inte registreras i en särskild grupp av socialtjänsten och av den anledningen har socialtjänsten haft svårigheter att få fram statistik av målgruppen. För att underlätta utvecklingsarbetet och forskningen av målgruppen föreslås att målgruppen registreras hos socialtjänsten som ger statistiskt tillförlitlighet.
- Socialstyrelsen bör även medverka till att socialtjänstlagen tillämpas så att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet ska få stöd och hjälp att förändra sin situation. (Socialtjänstlagen 2001:453, 5 kap 11 §)

6. AVSLUTNING OCH ANALYS

I Sverige utsätts årligen tiotusentals kvinnor för hot och våld i nära relationer. Mäns våld mot kvinnor är det yttersta uttrycket för den obalans som råder i maktförhållandet mellan män och kvinnor. Nationellt Råd för Kvinnofrid konstaterar i sin slutrapport att mäns kränkningar av kvinnofriden är ett av de allvarligaste hindren för ett jämställt och demokratiskt samhälle. Ett av de områden som uppmärksammas i rapporten är våld mot kvinnor och flickor med invandrarbakgrund samt hedersrelaterat hot och våld.

Mäns våld mot kvinnor bygger på kvinnans underordning där mannen utövar makt och kontroll över kvinnan, vilket leder till att hennes livsutrymme minskar successivt.

Hedersrelaterat våld följer samma mönster som våld mot kvinnor generellt. Vi vill dock särskilt framhålla några skillnader som bidrar till en större utsatthet när det gäller kvinnor och flickor som utsätts för hedersrelaterat våld. Väsentliga skillnader är att den egna familjen och släkten har en hög social kontroll och ställer extrema krav på lydnad och underordning på flickan. Samtidigt finns det ofta ett tyst eller uttalat medgivande från kvinnans familj och släkt som rättfärdigar det hot och våld som hon utsätts för. Detta innebär att kvinnan saknar stöd och hjälp från det egna nätverket och att kvinnan inte vågar ta kontakt med någon utomstående. Det medför att kvinnan blir mer ensam och mycket utsatt i sin situation. Dessa omständigheter försvårar samtidigt myndigheters arbete med att få kontakt med utsatta flickor och kunna erbjuda dem stöd och skydd.

Kartläggningen visar entydigt att hedersrelaterat hot och våld mot flickor och unga kvinnor är omfattande i länet. Flickor som söker hjälp och stöd hos myndigheter måste tas på allvar och inte bortförklaras som vanliga tonårsrevolter eller frigörelseprocesser.

I familjer där det dessutom råder patriarkal familjestruktur är flickorna än mer utsatta.

Det har framkommit i kartläggningen att en del av dessa kvinnor inte alltid är så benägna att söka samhällets stöd och skydd av flera skäl. En del flickor söker inte hjälp då de är rädda för att myndigheterna ska ta kontakt med föräldrarna vilket kan leda till att flickornas situation förvärras ytterligare. Flickorna är oroliga för att utsättas för mer hot och våld eller att någon annan i familjen ska bli drabbad. Ett annat skäl kan vara att en del utsatta flickor inte känner till vad samhället kan erbjuda av stöd och skydd. Kraven på lydnad och underordning som familjen ställer på flickorna kan vara ytterligare ett skäl till att inte söka hjälp.

Ett problem som uppstår är när flickor över arton år söker samhällets stöd. Enligt svensk lag har myndiga personer rätt att disponera sitt liv efter eget ansvar. I starkt patriarkala familjestrukturer förväntas flickorna underordna sig familjens normer och regler oavsett ålder så länge flickorna är ogifta och bor hemma. Skillnader i dessa utgångspunkter medför problem för flickorna när de söker hjälp hos myndigheter. En del myndighetspersoner är inte medvetna om dessa skillnader, vilket leder till att de gör en felbedömning av flickans möjligheter att kunna påverka sin situation.

Enligt uppgifter, som framkommit i kartläggningen, ser det ut som om utsatta flickor i större utsträckning söker stöd och råd hos ideella organisationer och verksamheter som inte har myndighetsutövning. Mer sällan kontaktas socialtjänsten. En bidragande orsak kan vara att ideella organisationer inte uppfattas som lika hotfulla av flickorna, då de har möjlighet att vara anonyma samt att organisationerna inte tar kontakt med föräldrarna. De ideella organisationernas kunskap om problematiken och att de ofta har språkkunnighet är andra bidragande orsaker till ett bättre bemötande av målgruppen.

Av enkätsvaren framgår det att det finns brister i myndigheters kunskap om hedersrelaterad problematik samt att det saknas metoder och handlingsplaner i arbetet med målgruppen. En

förstärkt samverkan mellan myndigheter är en viktig förutsättning för att kunna göra en hotbildsanalys, uppnå en helhetssyn samt erbjuda adekvata insatser för de utsatta flickorna. Kartläggningen visar tydligt att kunskapsnivån, beredskapen och bemötandet behöver förbättras hos de myndigheter som i sitt arbete möter målgruppen. Socialstyrelsens direktiv har en stor betydelse när det gäller myndigheters bemötande av målgruppen.

Det är viktigt att inte se invandrare som en homogen grupp. Invandrargrupper består av familjer och individer som kommer från olika länder med skilda kulturer samt med olika etnisk bakgrund och religion. De flesta familjer med invandrarbakgrund lever i harmoni med sig själva och samhället i stort. De har integrerats väl och klarar balansen mellan den egna och svenska kulturen.

För att kunna förändra destruktiva värderingar och attityder i patriarkala familjestrukturer och förhindra att hedersproblematiken vidmakthålls krävs förebyggande arbete på olika nivåer i samhället. Det kräver ett gemensamt ansvar och bra samarbete mellan berörda myndigheter där de ideella organisationernas resurser och erfarenheter är en viktig resurs.

För att höja den nationella kunskapsnivån är det angeläget att det sker ett utbyte av internationell forskning och metodutveckling. Regeringens uppmärksamhet av hedersrelaterat hot och våld mot flickor och unga kvinnor kommer förhoppningsvis att initiera vidare forskning och metodutveckling inom området.

Källförteckning

- Al-Baldawi, Riyadh. (1998). "Migration och familjestruktur" (Ahmadi Nader. red *Ungdom, kulturmöten, identitet*) Statens institutionsstyrelse och Liber AB, Stockholm.
- Johansson, Lars. *Utsatta invandrarflickor: Avgörande livsfrågor i fokus*. Socionomen 3/2002.
- Kamali, Masoud. *Kulturessentialism och "hedersmord"*. Socionomen 3/2002.
- Koçtürk- Runefors Tahire. (1991). *En fråga om heder*, Engers Boktryckeri AS, Norge.
- Kommunförbundet Stockholms län. (2003). *Att arbeta med patriarkala familjer- en verksamhetsöversikt*. Rapport
- Lagerkvist, Bo. (2003). *Hedersbrott*, uppsats Polishögskolan.
- Länsstyrelsen i Skåne län. (2002). *Utsatta flickor i patriarkala familjer- om behov av skyddat boende och andra insatser*, rapport ISSN 1402-3393.
- Länsstyrelsen i Stockholms län. (2002). *Rätten till sitt eget liv*, rapport 2002:13.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland. (2002). *Ett eget liv?*, rapport 2002:40.
- Nationellt Råd för Kvinnofrid. (2003). *Råd för Kvinnofrid till regeringen*, slutrapport Näringsdepartementet.
- Socialstyrelsens meddelarblad nr 6/2002. *Flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar*.
- Socialstyrelsen. (2004). *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*, handbok som stöd för rättstillämpning och handläggning.
- Wikan, Unni. (2004). *En fråga om heder*, Ordfront förlag. Stockholm.

Referenslitteratur

- Arbabi, F & Fristorp, L (2002). *Överlevnads handbok – för flickor om frihet och heder*. Stockholm, Rädda Barnen.
- Arbetsmarknadsdepartementet. *Kvinnofrid – magasin om regeringens proposition om våld mot kvinnor*. Regeringskansliet.
- Clason, Elin. *Efter Fadime – Nu diskuteras hederskulturen*. Barn 1/2003.
- Eldén, Åsa. (2003). *Heder på liv och död*, Akademisk avhandling Uppsala universitet.
- Integrationsverkets rapportserie 2000:6. *Låt oss tala om flickor*
- Isabell (2003). *Isabell- En övergripande verksamhetsbeskrivning*, Ungdomsenheten Eskilstuna kommun.

- Ghadimi, Mariet. (2001). *Att själv få välja*, C-uppsats Socialhögskolan.
- Kamali, Masoud. (2001). *Varken familjen eller samhället*, Carlssons, Stockholm.
- Kamali, Masoud. (2002). *Kulturkompetens i socialt arbete*, Carlssons, Stockholm.
- Nationellt Råd för Kvinnofrid. (2003). *Vi skulle inte bli svenskar. Vi skulle lyda – Våld mot kvinnor och flickor från andra kulturer*.
- Ottelid, Magnus. *Utmaningen finns i det mångkulturella*. Socionomen 5/2002.
- Regeringens proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid*, faktablad. Regeringskansliet.
- Regeringens skrivelse 2002/03:140. *Jämt och ständigt – Regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden*.
- Rädda Barnen. (2003) *Förtryck i hederns namn – Rapport från ett seminarium*. ISBN 91-7321-106-0.
- Schlytter, Astrid. *Arrangerade äktenskap/tvångsäktenskap i Sverige*. Socionomen 3/2002.
- Sjögren, Annick. (1993) *Här går gränsen*. Bokförlaget Arena.

Justitiedepartementet

Pressmeddelande

2003-06-18

Camila Buzaglo
Pressekreterare
08-405 36 02
070-545 32 69

Långsiktig satsning på ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld

- Makten i Sverige ska stå på flickornas sida. Det finns något som är fundamentalt och som inbegriper alla unga tjejer - oavsett bakgrund: unga kvinnor har rättigheter, de har rätten att bestämma över sina egna liv. Det får aldrig vara så att någon hänvisning till ord som kultur, tradition eller religion går före varje enskild kvinnas rättighet, säger demokrati- och integrationsminister Mona Sahlin.

Som ett led i satsningen för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld avsätter regeringen 19 miljoner kronor till skyddat boende under andra halvåret 2003.

Länsstyrelserna i de tre storstadslänen får 4,5 miljoner kronor vardera för att i samarbete med Socialstyrelsen, kommuner och andra berörda myndigheter utveckla skyddat boende. Övriga arton länsstyrelser får 300 000 kronor var för att kartlägga och analysera behovet av insatser i sina respektive län.

Pengarna får även användas för t.ex. utbildning av personal som har behov av ytterligare kunskaper om flickornas speciella situation. Länsstyrelserna ska senast den 31 mars 2004 rapportera om hur pengarna har använts och tillsammans med Socialstyrelsen redovisa hur det fortsatta arbetet bör bedrivas.

Medlen är en del av en planerad långsiktig satsning på att förbättra livsvillkoren för flickor och unga kvinnor som hotas av sina anhöriga.

Bakgrund

Under år 2002 fick länsstyrelserna i de tre storstadslänen Stockholm, Västra Götaland och Skåne regeringens uppdrag att kartlägga behoven av skyddat boende för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Det visar sig att flera hundra flickor och unga kvinnor har sökt myndigheternas skydd de senaste åren.

Kartläggningarna visar också på stora brister när det gäller tillgången på platser i skyddat boende, likaså att det behövs utbildning av personal som kommer i kontakt med flickorna och samordning av insatser från olika myndigheter.

Dessutom har regeringen uppmärksammat att det förekommer att ungdomar utsätts för hot och våld på grund av sin sexuella läggning. Det är angeläget att dessa ungdomars speciella situation uppmärksammas av myndigheterna.

Läs mer i faktabladet Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld: www.justitie.regeringen.se

Länkar till dokument och rapporter från bl.a. länsstyrelserna, andra myndigheter och FN finner ni på www.manskligarattigheter.gov.se

Kartläggning av skyddat boende och andra insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld

1. Hur många flickor och unga kvinnor med utländsk bakgrund har Ni kommit i kontakt med under år 2002, där orsaken varit begränsning av flickornas handlings- och frihetsutrymme, hot om våld eller våld riktade mot flickorna själva från någon i deras familj eller släkt?

---

2. Flickornas ålder?

Antal flickor under 18 år

Antal flickor över 18 år

---

3. Hur har socialtjänsten fått kännedom om flickornas situation?

---

4. Hur många av kontakterna med utsatta flickor under 2002 har:

- föranlett en utredning enligt Socialtjänstlagen?

- föranlett ett omedelbart omhändertagande enligt Lagen om vård av unga?

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	E-post
633 43 ESKILSTUNA	Företagens Hus Munktellstorget 2	016 - 17 80 00 växel	016 - 13 43 27	banaz.rashid@d.lst.se
Organisationsnr	Postgiro	Bankgiro	Internet	
202100-2262	35174-2	5051-8653	www.d.lst.se	

Datum

2003-11-10

- utmynnat i ansökan om vård enligt Lagen om vård av unga?

---

5. Hur många av flickorna har förutom kontakten med socialtjänsten haft kontakt med elevvården på sin skola?

---

6. Vilka insatser/åtgärder erhåller flickorna i kontakten med socialtjänsten utifrån:

- en akut hot- och våldssituation?

- ett mer långsiktigt stödarbete?

- ett förebyggande arbete?

---

7. Vilka insatser/åtgärder erhåller föräldrarna utifrån:

- den akuta hot- och våldssituationen?

- det mer långsiktiga stödarbetet?

Datum

2003-11-10

- ett förebyggande arbete?

---

8. Vilka möjligheter/styrkor tycker Ni att Ni har i Ert arbete med:

- flickorna

- föräldrarna/familjen?

---

9. Är flickornas behov av stöd mer omfattande än vad socialtjänsten och eventuellt andra verksamheter, har möjlighet att erbjuda? Exemplifiera sådana behov utifrån:

- behovet av fullgott skydd för flickorna

- kvalificerat relationsarbete med familjerna

- ett förebyggande arbete

---

10. Har Ni behov av stöd och eventuellt fler resurser, exempelvis utbildning och kompetensutveckling, för att i Ert arbete kunna:

Datum

2003-11-10

- upptäcka flickornas utsatthet på ett tidigt stadium

- arbeta förebyggande för att förhindra att flickorna utsätts för hot och tvång

---

---

11. Samarbetar Ni med annan/andra verksamheter för att stödja flickorna/familjerna? Ange i så fall med vilken/vilka.

---

12. Vad anser Ni om samarbetets betydelse för flickorna/familjerna?

- i den akuta hot- och våldssituationen

- i det mer långsiktiga stödarbetet

- i ett förebyggande arbete

Datum

2003-11-10

13. Tror Ni att det finns utsatta flickor som inte vågar söka Ert stöd eller annan typ av hjälp?
Ange i så fall hur stort mörkertal det kan handla om.

---

14. Vad anser Ni i Er verksamhet om att skapa ett skyddat boende för omyndiga respektive myndiga flickor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld?

Övriga kommentarer

Svarande kommun

---

15. Enkäten ifylldes av:

Namn/befattning _____

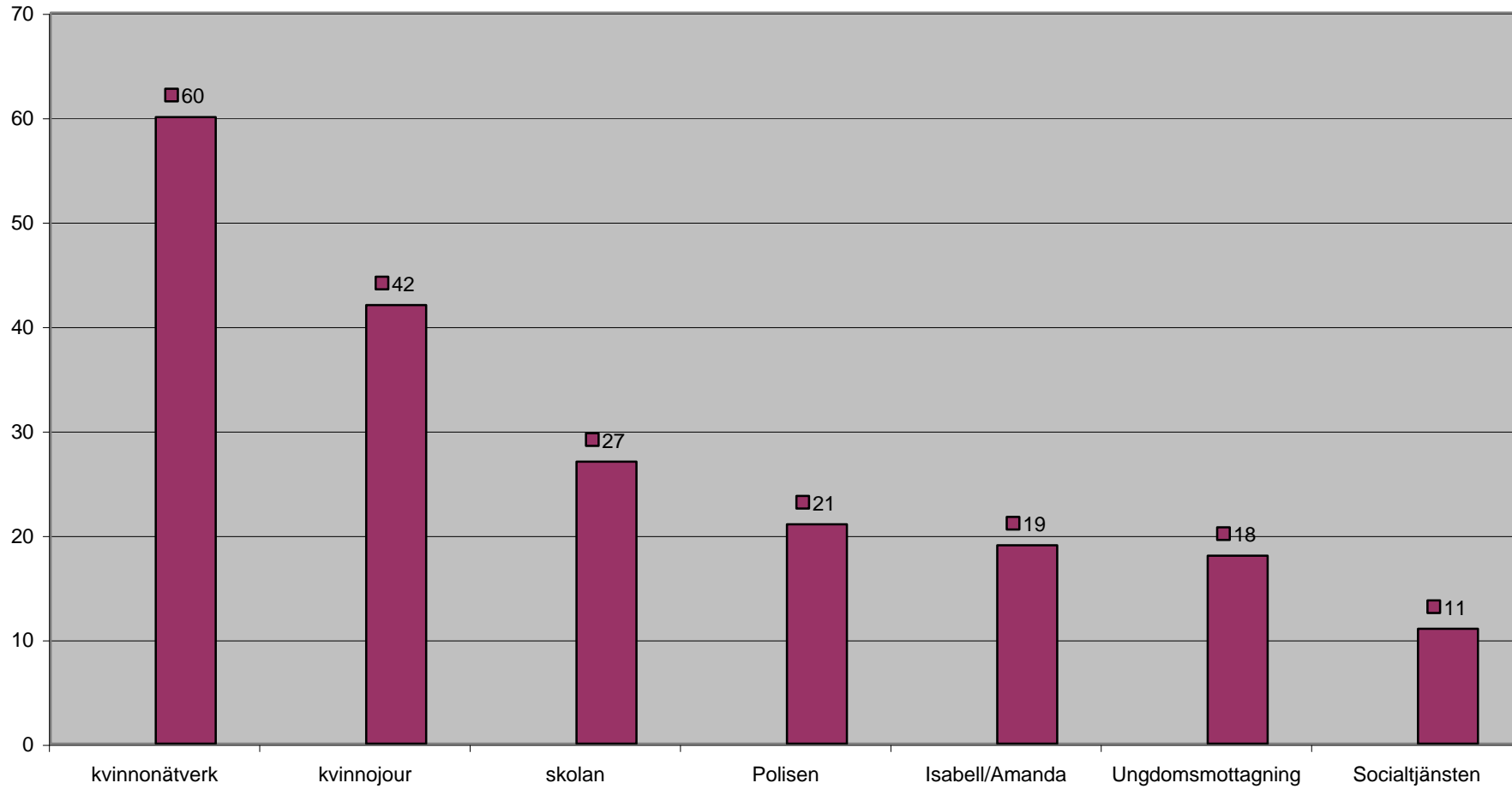
Tfn _____

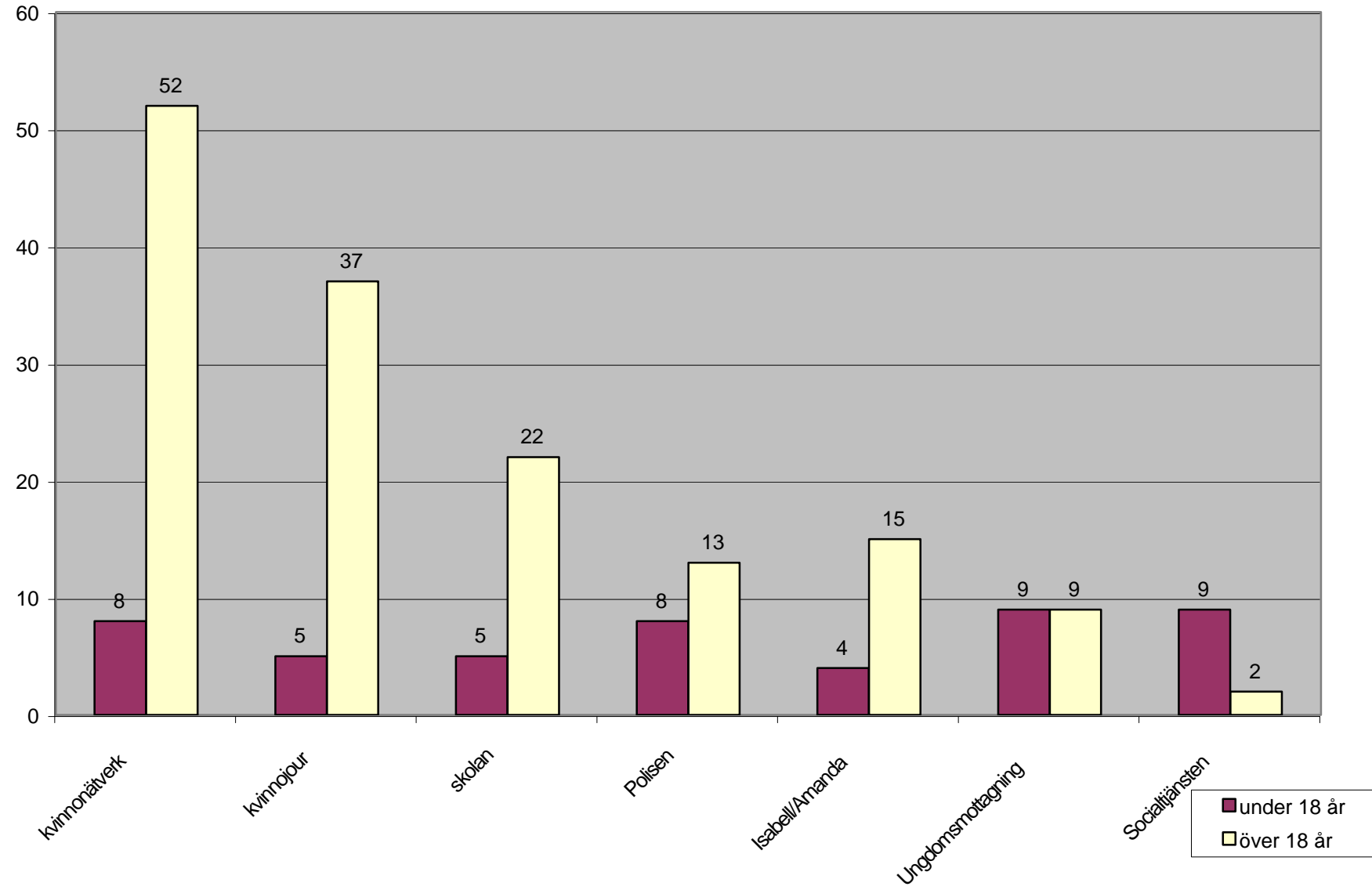
E-post _____

Tack för Er medverkan!

Kom ihåg att bifoga eventuella policydokument och handlingsplaner när det gäller gruppen utsatta flickor.

Flickor med hedersrelaterade problematik i Södermanlands Län 2002

Bilaga 4

Adresslista

Bilaga 5

Gryning Vård AB

Box 5154
402 26 Göteborg
031-703 73 40
Hemsida. www.gryning.se
(skyddat boende)

K.I.C.K

Tel. 070-27 48 833 (jourtelefon)
E-post. kvinnorkan@hotmail.com
(kvinnonätverk i Nyköping)

Kruton

Box 195 33
104 32 Stockholm
Tel. 08-508 44 550
E-post. anders.borjes@sot.stockholm.se
(skyddat boende, huvudman Stockholms kommun)

Kvinnoforum, Stiftelsen

Karlbergsvägen 77
113 35 Stockholm
Tel. 08-56 22 88 00
E-post. info@kvinnoforum.se
Hemsida. www.kvinnoforum.se

Kvinnofrid

Hemsida www.kvinnofrid.se

Kvinnojouren i Katrineholm-Vingåker

Tel. 0150-780 44

Kvinnojouren Kvinnogemenskapen Moa

Eskilstuna
Tel. 016-51 21 09
Hemsida. www.kvinnojour.com

Kvinnojouren MIRA

Box 17
611 22 Nyköping
Tel. 0155-21 17 11

Kvinnojouren Måna

Box 218
645 23 Strängnäs
Tel. 0152- 143 93

Mannergården

Box 201
437 22 Lindome
Tel. 070- 413 10 21
(skyddat boende)

Riksförbundet BRIS

Karlavägen 121
115 26 Stockholm
Tel. 08- 59 88 88 00
Fax 08- 59 88 88 01
Hemsida www.bris.se

Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, ROKS

Box 195 17
104 32 Stockholm
Tel. 08-442 99 30
E-post. info@roks.se
Hemsida. www.roks.se

Rädda Barnen

Torsgatan 4
107 88 Stockholm
Tel. 08-698 90 19
E-post. flicka@rb.se
Hemsida. www.flicka.nu

Socialstyrelsen

106 30 Stockholm
Tel. 08- 555 530 00
E-post socialstyrelsen@sos.se
Hemsida www.sos.se

Sveriges kvinnojourers riksförbund, SKR

Bondegatan 40, 2 tr.
116 33 Stockholm
Tel. 08-642 64 01
E-post. kvinnojourerna@telia.com
Hemsida. www.kvinnojour.com

Terrafem

Box 891
101 37 Stockholm
Tel. 020-52 10 10 (Nationell jourtelefon på 20 olika språk)
Tel. 08-643 05 10 (exp)
E-post. info@terrafem.org
Hemsida. www.terrafem.org

Lagtexter

Socialtjänstlagen (2001:453)

Brottsoffer

5 kap.11 § Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

14 kap. 1 § Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla det till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter Inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, Socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller istället vad som sägs i tredje stycket.....

Lag (1990:52) med särskild bestämmelse om vård av unga

Omedelbart omhändertagande

6 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag, och
2. rättsens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller tills att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge Omedelbart skall omhändertas.

Sekretesslagen (1980:100)

7 kap. 4 § Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller honom närstående lider men. Sekretess gäller dock inte beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om sluten ungdomsvård....

Tidigare utgivna rapporter under 2004:

Nr	Titel	Ansvarig utgivare
1	Mälardalens Strandområden	Per Öhrling
2	Bottenfauna i Södermanlands län	Malin Kanth
3	Kommersiell Service på Landsbygden i Södermanlands län	Rolf Andersson Bo Bringborn
4	Frigörelse på egna villkor	Aina Backberg Ellen Karlsson Banaz Rashid

Länsstyrelsen

Ansvarig utgivare

År 2004

611 86 Nyköping
Tel växel: 0155-26 40 00
E-post: lansstyrelsen@d.lst.se

**Aina Backberg
Ellen Karlsson
Banaz Rashid**

Nr 4